

Tuncər Cücənoğlu

P A P A Q

(2 hissəli qara komediya)

Tahir Özçelikə...

**Tərcümə edən:
ELVİN NURİ**

İSTANBUL – 1995

İŞTİRAK EDİRLƏR:

AMERİKALI – 35 yaşında, 10 ildir ABŞ-da bir universitetdə mühazirələr oxuyur, mühaziçi kimi fəaliyyət göstərir. Qısa müddətlik əsgərlik üçün vətənə gəlib. Yeganə dərdi əsgərliyini problemsiz, qəzasız-bəlasız başa vurub, universitetdəki işinə geri qayıtmaqdır. Əsgərliyi uzansa, işindən olacaq. ABŞ-da yaşadığına görə, ona Amerikalı deyirlər.

KOMANDİR – 50 yaşında

QADIN – 25 yaşında, Amerikalının həyat yoldaşı

ANA – 45 yaşlarında, olduqca ağıllı və bacarıqlı

NÖVBƏTÇİ ZABİT – 25 yaşında

DƏRZİ QADIN – 50 yaşında

I EHTİYAT – 30 yaşında

II EHTİYAT – 30 yaşında

III EHTİYAT – 35 yaşında

IV EHTİYAT – 35 yaşında

DOST – 35 yaşında

MUSİQİÇİ – 35 yaşında

GÖZƏTÇİ – 35 yaşında

SÜRÜCÜ – 35 yaşında

XİDMƏTÇİ

NÖVBƏTÇİ ƏSGƏR

MƏKAN: Hər hansısa bir ölkə;

ZAMAN: Bizim günlər;

BİRİNCİ HİSSƏ

I

(Namizədlərin qaldığı kamera – hərbi kazarma. İki tərəfdə çarpayılar. Polad şkaflar. Səhər açılmaqdadır. Namizədlər yatırlar. I Ehtiyat hərdən bir dişlərini taqqıldadır. II Ehtiyat əvvəlcə qısa, sonra uzun müddətlik yırğalanır. Müntəzəm olaraq, xoruldayan IV Ehtiyatdır. III Ehtiyat, yaqın ki, qorxulu yuxu görür ki, hərdən əlləri ilə özünü qoruyurmuş kimi görüntüyə qarq olur. Bütün bu olanlardan narahat olan yeganə adam Amerikalıdır. Ən zəif bir səs ona təsir edir, o saat sağa-sola çevrilərək, narazılığını biruzə verir. Pəncərədən qeyri-müəyyən bir işıq otağa sızır. Uzaqdan boru səsi eşidilir. Amerikalı o saat səksənərək, oyanır. Digərləri də tərpənirlər, amma təzadən əvvəlki vəziyyətə qayıdırlar. Amerikalı yaxınlaşan ayaq səslərini eşidir, amma yatırmış kimi gözlərini yumur. Qapı açılır, Növbətçi içəri girir.)

NÖVBƏTÇİ. *(Öyrəncəli bir münasibətlə əlindəki dəyənəyi çarpayılara vuraraq, gəzəndə)* Oyanın, oyanıın!.. Madam ki, yatacaqdınız, onda əsgərə niyə gəlmisiniz?! Oyanın, oyanıın!.. Oyanın, oyanıın!.. Madam ki, yatacaqdınız, onda əsgərə niyə gəlmisiniz?! Oyanın, oyanıın!.. Oyanın, oyanıın!..

(Hamı tərpənir. Hamı hərəkətə gəlir.)

NÖVBƏTÇİ. *(Gəldiyi kimi çıxanda)* Oyanın, oyanıın!.. Madam ki, yatacaqdınız, onda əsgərə niyə gəlmisiniz?! *(Çıxır. Bayırda addımlayanda, eyni formada)* Oyanın, oyanıın!.. Oyanın, oyanıın!..

AMERİKALI. Sabahınız xeyir!

I EHTİYAT. Sabahın xeyir!

(IV Ehtiyat oyansa da bir az yatmağa çalışır.)

I EHTİYAT. Sabahın xeyir, Amerikalı.

III EHTİYAT. Bizə sabahın xeyir yoxdur?

I EHTİYAT. Ümumi dedik də...

III EHTİYAT. Mən xüsusi sabahın xeyir istəyirəm.

I EHTİYAT. Səhər-səhər sənə heç dözmək olmur.

III EHTİYAT. Yox, əşşi. Ayrı seçkilik salma. Ancaq Amerikalıya “sabahın xeyir”, amma bizə yox. Bəlkə, səni universitetə işə qoyar. Qapıçı kimi... Bu da yaman hesabdır, ha!

II EHTİYAT. Buna “sabahın xeyir” de, boşbağızlıq eləməyi saxlasın.

I EHTİYAT. Sabahın xeyir!

III EHTİYAT. Mən xüsusi olandan istəyirəm.

I EHTİYAT. Sənin xətrinə dəyəcəyik?! Xüsusi olaraq, "sabahın xeyir!" Razi qaldın?

III EHTİYAT. Dilin ağrıdı?! Bax, oldu, gördün ki...

I EHTİYAT. *(II Ehtiyata)* Sən də xüsusi "sabahın xeyir!"dən bir dənə istəyirsən?

II EHTİYAT. Siz necə adamsınız, ə?! Ağzınız heç dayanmır?! Onsuz da səhərə qədər yenə leylək əleyhisalam kimi taqqıldayırdın. Bəsdir bu qədər boşboğazlıq.

I EHTİYAT. Mən heç olmasa, ancaq taqqıldamışam. Sən özünə bax... Heç olmasa, həm səslə deyildi, həm də iyli... Amandır, bu pəncərəni aralıyaq. Kimsə bir kibrit yandırsa, neyləyərək?! Booom!.. *(Pəncərəni aralayır)* Ala, deyirəm, bizim bu hökumətdə, vallah, heç ağıl yoxdur. Təbii qazı ruslardan alırlar. Üstəlik, yoxluq vaxtı dünyanın pulunu verirlər. Amma nə ehtiyac var? Bu pəzəvəngin qıçına bir dənə şlanq bağla, bütün ölkəyə payla...

(Amerikalı tərəş dəstini və dəsmalını götürüb çıxır.)

II EHTİYAT. İndi bu, zarafat oldu, hə?

I EHTİYAT. Nə zarafat, həqiqətdir. Sayəndə, bir aya yaxın müddətdə bu kamerada nələr çəkmişik?! Amma heç olmasa, bir-iki günlük də olsa, əzabımız qurtaracaq.

II EHTİYAT. Mənimki biloji hadisədir. Amma sənin taqqıldamağın, üstəlik hələ cırıldamağın psixolojidir. Çox vaxt ana-ana sevgisinə həsrət qalan məxluqlarda müşahidə olunurmuş.

I EHTİYAT. Yenə də gopa basır.

II EHTİYAT. Qonşu kameradakı psixoloq danışdı. Bu icazə müddətində yaxşı bir dəli həkiminə özünü göstərsən, pis olmaz. Bəlkə də, şəfa taparsan.

(Amerikalı tərəş qabına doldurduğu suyu dağıtmamağa çalışaraq, içəri girir.)

I EHTİYAT. İçəri yenə doludur?

AMERİKALI. Elə basabas var ki...

III EHTİYAT. Nə vaxt olmayıb ki?..

I EHTİYAT. Ağılıma qurban olum... Nə yaxşı ki, gecədən tərəş olmuşam... Nə deyiblər, səhərin işini səhərə qoyma.

AMERİKALI. Dostlar! Bu suyu sizin üçün gətirmişəm. Mən batareyalı ilə tərəş edəcəyəm.

II EHTİYAT. Allah razı olsun!

I EHTİYAT. Amerikalının bu yaxşılığını unutmayın.

AMERİKALI. Əstafurullah! (*Batareyalı maşınka ilə tərəş olunmağa başlayır.*)

III EHTİYAT. Artıq o da bizə öyrəşib. Elə deyil, Amerikalı?

AMERİKALI. Dostlar, bir az tələssək, yaxşı olar.

III EHTİYAT. Amma, qardaşım, demirsən ki, bizə öyrəşdin, ya yox?

AMERİKALI. Burda bir yerdə keçirdiyimiz günləri yaddan çıxara bilməyəcəyəm.

II EHTİYAT. Hər nə qədər dili belə desə də ona inanmayın. Ürəyi qan ağlayır, qan. Gəl sən 35 yaşına qədər Amerikada yaşa, sonra Vətən borcu deyib, bu kameraya düş.

AMERİKALI. Xahiş edirəm...

I EHTİYAT. Ay səni, Amerikalı!.. Nə rəftarını dəyişdin, nə də kübarlığını. Sənə halal olsun! Düzü, heyran olmamaq adamın əlində deyil. (*Bu arada diqqətlə düzəltdiyi çarpayısına, bir az uzaqlaşaraq, alıcı gözü ilə baxır.*) Vay, canım, vay!.. Oğullar, yaxşı-yaxşı baxın, çarpayı dediyiniz, bax, belə düzəldilir. (*Cibindən bir metal pul çıxardır, baş barmağı ilə işarə barmağı arasına yerləşdirdiyi pulu çarpayının üstündə yuxarıya tərəf atır. Pul yatağın üstündə tullanır. Bir az da sevinir.*) Vay, canım, vay!.. Gör, nə çarpayıdır da... Elə bil ki, mübarək öyrədilib. Ay bunu fikirləşən beyin var olsun!

II EHTİYAT. (*Tərəş oluna-oluna*) Deyəsən, beyin dedin. Səhv eşitmədim, elə deyil?

I EHTİYAT. Yox, yox, düz eşitdin. (*Geyinə-geyinə ali ilə başını göstərir*) Bax, bu, beyindir.

II EHTİYAT. O... O kəllədir. Kəllə ilə beyin ayrı-ayrı şeylərdir.

I EHTİYAT. Yenə qarışdırırsan. O sənin bədəninin üstündəki şeyə kəllə deyillər, əzizim. Çünki kəllədə ağıl deyilən şey yoxdur.

AMERİKALI. (*Gülümsəyərək*) Bir az cəld hərəkət eləməsək, qorxuram, bizi icazəyə çıxartmazlar.

I EHTİYAT. (*II Ehtiyatın qarşısına gəlir. Hazır ol vəziyyətində*) Görüşlərinizə hazırım, komandır!

II EHTİYAT. (*Sanki, doğrudan da komandirmiş kimi əlindəki sabunla fırçanı yellədirək*) Çarpayı. (*Gözdən keçirir*) Gözəl. Düymələr. Yerindədir. (*Gözü çəkmələrə sataşır, sevinir.*) Bu çəkmələrin tozuna bir bax... Ay icazəyə getdin, ha!..

I EHTİYAT. Təki bircə iş o olsun, komandır! (*Gözləri ilə nəşə axtarır. Sonra hələ yatan IV Ehtiyatın çexolunu onu oyatmayacaq bir diqqətlə tutur və çəkmələrinin tozunu silir*) Hazırdır, komandır!

II EHTİYAT. Deyil... Deyil... Bəs, gözündəki mundarlar necə olacaq? Səfeh, üzünü yumamısan.

I EHTİYAT. (*Bir parça pambığa odekolon tökür, əl-üzünü təmizləyir, daranır, hazır vəziyyətə keçir*) Görüşlərinizə hazırım, komandır.

II EHTİYAT. (*Yoxlayır*) Afərin, oğlum! Bax, əsgər dediyin, belə olmalıdır. İcazəyə layiqsən.

I EHTİYAT. Öpüm, komandır.

II EHTİYAT. Allah arvadına güc versin, oğlum. Sənin kimi azğın bir ayğır la baş çıxarmaq asan məsələ deyil. Üstəlik, bir aylıq fasilədən sonra.

AMERİKALI. (*IV Ehtiyatı göstərir*) Gecikir.

I EHTİYAT. (*IV Ehtiyatın qulağına tərəf əyilir*) Qalxın, qalxın!.. Qalxın!..

IV EHTİYAT. Eləmə də...

I EHTİYAT. (*Daim səs-küylü*) Qalxın, qalxın!.. Madam ki, yatacaqdınız, əsgərə onda niyə gəlmisiniz?

(IV Ehtiyat gərnəşərək qalxır. Öyrəncəliklə dəsmalını, tərəş dəstini elə də gözlərini açmadan götürür, sağa-sola vuraraq çıxır)

I EHTİYAT. (*Bir müddət tərəş olanlara baxır. III Ehtiyata*) Bədir, oğlum. Bu qazımağın axırı yoxdur.

III EHTİYAT. Məndəki tük deyil, saqqaldır, əzizim.

I EHTİYAT. Nə olsun ki, saqqaldır?

III EHTİYAT. Fərqi budur. Yaxşı-yaxşı qulaq as. Bir tərəfi götürürəm. O bir tərəfə keçib, götürməyə başlayıram. Elə "bitdi" deyirəm ki, dəhşətlə o bir tərəfin uzandığını görürəm.

I EHTİYAT. Asanı var. İki tərəfi də iki maşınkayla eyni vaxta götürərsən, vəssalam.

III EHTİYAT. Saqqalı-bıği düz-əməlli çıxmır, öz aləmində hələ bir məzələnir də...

I EHTİYAT. Yox, əşsi... Saqqalmış... Heç saqqal-zad görməmişik? Fikricə, bizə yedirəcək.

III EHTİYAT. Toxun, toxun... Yuxarıdan aşağı toxunsan, əlinə batmaz.

AMERİKALI. (*Üzünü tərəş losyonu ilə təmizləyərkən*) Gecikirik, dostlar.

II EHTİYAT. (*Tərəşini bitirib. Tərəş tasını Amerikalıya uzadaraq*) Sağ ol, Amerikalı!

AMERİKALI. Buyur.

I EHTİYAT. Allah bəlanı aradan götürsün. Hər tərəfin kəsik-kəsikdir.

III EHTİYAT. Oğlum, sənin başqa işin yoxdur? Get bir az gəz. (*Amerikalıya*) Sağ ol, Amerikalı.

AMERİKALI. Buyur.

I EHTİYAT. Amerikalı, bununla nəzakətli rəftar eləməyə ehtiyac yoxdur. O, nəzakət başa düşməz.

(IV Ehtiyat daxil olur. Tərəş olunmuşdur)

I EHTİYAT. Təraş olub... Vallah, olub.

IV EHTİYAT. Oğlum, heç kim qalmayıb. Bir az tələsin, yoxsa, pis vəziyyətdə qalarıq. (*Çarpayısını yığarkən, çexolunun çəkmə silinən hissəsini görür*) Yenə buranı hansı ayı basıb?

I EHTİYAT. Başa düşmədim.

IV EHTİYAT. Hələ bir bilməzmiş kimi davranırsan. Mənim çexolum ayaqqabı əskisidir?

I EHTİYAT. Bu nə danışır belə?

IV EHTİYAT. Ayıbdır, e!

I EHTİYAT. Ayıb yorğanın altındadır. (*Təzəcə görmüş kimi*) Doğrudan da bura qaralıb. (*Əli ilə çexolu silkələmək istəyir*) Bu, necə belə olub?

IV EHTİYAT. Yayma, yayma. (*Çexolu çəkir*) Dəymə, lap bərbad hala düşəcək. Ala, sən nə hərifsən e!..

I EHTİYAT. Sənin canın üçün mən eləməmişəm.

IV EHTİYAT. Hələ bir buna baxın. Eynilə ibtidai sinif uşaqları kimidir. Eşşə boyda adamsan. Özün boyda uşaqların var, amma...

AMERİKALI. Dostlar, xahiş edirəm, bir az tələsək.

(IV Ehtiyat geyinərkən, digərləri çarpayılarını düzəldirlər)

I EHTİYAT. (*Guya çarpayıları yoxlayır*) Gözəl... Uğurludur. Afərin! (*Çarpayılarda pul tullandırır*) Vallah, bu işi öyrənmişiniz. (*IV Ehtiyata*) Hə, oğlum... Bir az diribaş ol...

AMERİKALI. Xahiş edirəm, bir az tələs.

II EHTİYAT. Hamımız bir yerdə çıxacaq. Tez.

III EHTİYAT. Hamı yerində oturub.

(IV Ehtiyat çəkməsini qoyduğu sandığı yerdə əli ilə axtarır. Tapa bilməyib. Gözləri ilə də axtarır, yoxdur. Mənalı-mənalı I Ehtiyata baxır.)

I EHTİYAT. Nə baxırsan?

IV EHTİYAT. (*"Məndən canını qurtara bilməzsən" deyirmiş kimi dodaqaltı gülür. Başını iki tərəfə yellədir*) Necə adamsan sən?! Di uzatma, bunları çıxart.

I EHTİYAT. Sən nə danşırısan?

IV EHTİYAT. Gecikirik!

II EHTİYAT. Gecikirik.

AMERİKALI. Xahiş edirəm.

III EHTİYAT. Zarafatın yeri deyil.

I EHTİYAT. Elə bilirsən, mən gizlətməmişəm? Siz ciddisiz?

II EHTİYAT. Day ağ oldu...

III EHTİYAT. Zarafatı zarafat dadında saxla.

AMERİKALI. Vallah, gecikirik.

I EHTİYAT. Məni o qədər uşaq hesab edirsiniz? Heç elə şey edərəm?

II EHTİYAT. Eləməzsən! Amma yenə də qoy bura.

III EHTİYAT. Di uzatma...

AMERİKALI. Xahiş edirəm.

I EHTİYAT. Bəsdir! Mən gedirəm. (*Çıxmaq istəyir*)

(IV Ehtiyatdan başqa hamısı qarşısını kəsir)

AMERİKALI. Xahiş edirəm, özünə gəl.

II EHTİYAT. Daha ağ eləmə.

III EHTİYAT. Bu axmaqlıqdır.

IV EHTİYAT. (*Ağlayırmış kimi*) Belə də zarafat olar?!

I EHTİYAT. (*Yalvaran bir görkəmlə*) Bunun zarafatı olar? Baxın, üç uşağımın canı üçün deyirəm. Vallah, billah onun çəkmələrini mən gizlətməmişəm.

(Buz kimi bir hava. Hamı olduqca sərt)

IV EHTİYAT. (*Ağlayırmış kimi*) Gecə yatmamışdan qabaq burda rəngləyib, bura qoydum.

AMERİKALI. Dayanmayaq, dostlar, axtaraq.

(IV Ehtiyatdan başqa hamı dağılışıb, ikimərtəbəli çarpayılardan altına, şkafların içinə baxıb, çəkməni (əsgər çəkməsi) axtarırlar. Amerikalı ayrıca pəncərəyə baxır. Çəkmə yoxdur. Amerikalı qaçaraq, qapının qarşısına baxır. Sifəti qaş-qabaqlıdır)

AMERİKALI. Çox gecikmişik. Növbətçi zabitə deyək.

III EHTİYAT. Desən, nə olacaq ki?!

II EHTİYAT. Dünən bir nəfər kəməri itirmişdi, dedi. (*Əli ilə ayıb bir işarə göstərərək*) Anbardakı ən yaxşı kəmərlərdən birini ona təqdim elədilər.

IV EHTİYAT. İndi nə olacaq?

AMERİKALI. Dayanın görək. Sakitcə fikirləşək. Başqa bir ayaqqabı tapsaq...

I EHTİYAT. Maşallah, bundakı da ayaq deyil, uşaq qəbridir. Tapsaq da buna heç kimin ayaqqabısı yaramaz.

III EHTİYAT. Tələsmək lazımdır.

IV EHTİYAT. Mən indi nə edəcəyəm?!

AMERİKALI. Belə get.

I EHTİYAT. İstəyirsən ki, ayağındakı şapşaplarla getsin?

AMERİKALI. Başqa çarəsi var?

III EHTİYAT. Andıçmə mərasiminə, hə? Ey, Amerikalı, sən də kefsən e...

AMERİKALI. Mərasimə getmək məcburiyyətində deyil?

III EHTİYAT. Bəəli.

AMERİKALI. Sapokları (çəkmələri) olmadığı üçün belə gedəcək. Başqa bir yol bilən varsa, xahiş edirəm, desin.

II EHTİYAT. Yoxdur. Amma ağıma bir şey gəldi...

III EHTİYAT. Tez denən.

I EHTİYAT. Nə?

II EHTİYAT. Qara rənglə rəngləyək?

III EHTİYAT. Tapmaca kimi danışma, nəyi rəngləyək?

II EHTİYAT. Şapşapları.

III EHTİYAT. Çarəyə bax, sırada dur.

I EHTİYAT. Yəni bu dediyin də sözdür?

II EHTİYAT. Altında ağappağ görünməkdənsə, daha yaxşı olmaz?

AMERİKALI. Xahiş edirəm. Heç düzgün olmaz. Görsələr. Açıqlamaq çox çətinidir.

III EHTİYAT. Düzdür.

I EHTİYAT. Kişini çıraq kimi yandıracaqsınız.

AMERİKALI. Yenə də ən doğrusu belədir. Xahiş edirəm, qalx və get.

(IV Ehtiyat acıqlı bir görkəmlə yerişir. Şapşaplara (tərlik) geyim qəribə bir ziddiyyət təşkil edir. IV Ehtiyat heç kimin razı qalmadığını üzlərindən dəhşətlə oxuyur.)

AMERİKALI. Xahiş edirəm, siz sağıma-soluma keçin. Aranıza alın. Xahiş edirəm, hamınız bir yerdə gedin.

(I və II Ehtiyat IV Ehtiyatı ortaların alaraq, addımlayırlar.)

AMERİKALI. Həyəcanını gizlədə bilsən, hər şey yaxşı olacaq.

IV EHTİYAT. Doğrudan?

AMERİKALI. Bir az da şans faktırını nəzərə almaq məcburiyyətindəyik. İşlər həmişə tərs gedəsi deyil ki...

IV EHTİYAT. (I Ehtiyata) Səncə, olar?

I EHTİYAT. (O qədər də inanmasa da) Allahdan ümid kəsilməz.

IV EHTİYAT. Gedim?

I EHTİYAT. Burda oturası deyilsən ki.

IV EHTİYAT. Bəs, görsələr?

II EHTİYAT. Qismət...

AMERİKALI. Məncə, sınağa dəyər. Hə, daha durun.

III EHTİYAT. Gün doğmamış nələr doğar...

II EHTİYAT. Ortamıza keç, dayanma.

AMERİKALI. İndilərdə yeməxana bağlanacaq.

IV EHTİYAT. Ya elə, ya belə...

(IV Ehtiyat kəsilməyə aparılan qurbanlıq qoyun kimi alın yazısı – taleyi ilə barışmış halda ayağa qalxır. Digərlərinin arasında otaqdan çıxır.)

II

(Yeməxana. IV Ehtiyat şapşaplarını mümkün qədər digərlərinin arasında gizlədərək, narahat, həyəcanlı şəkildə növbəyə girir. Növbəsi çatan xidmət məcmeyisini uzadaraq səhər yeməyi üçün verilənləri alır. Hamısı bir yerdə diqqətlə yeriyərək, boş masada əyləşirlər. Növbətçi ortalıqda gəzişir. Effekt, yeməxanaya, sanki, bir arı pətəyi təəssüratını verir.)

I EHTİYAT. Masanın altına tərəf uzat.

IV EHTİYAT. Nəyi?

II EHTİYAT. O sözü demə.

I EHTİYAT. Şapşap (tərlik) sözünü nə əvəz edə bilər?

IV EHTİYAT. Yerini qulağı var. Eşidən olsa, mən batdım.

III EHTİYAT. Demə də... Şübhələnilər...

AMERİKALI. Əslində, o qədər də haqsız deyil. Elə hərəkət elə ki, guya ayaqlarında təzə rənglədiyən təptəzə çəkmələr var.

IV EHTİYAT. Özümdən asılı deyil. Elə bil ki, hamı hər şeyi görür.

II EHTİYAT. Şapşapları?

IV EHTİYAT. Nə olar, bu söhbəti bağlayın.

AMERİKALI. Heç nə olmamış kimi gözləyək.

I EHTİYAT. *(Bir tərəfdən də məcmeyidən götürüb, nələrsə yeyir)* Tamamilə təbii davranacaq.

III EHTİYAT. Deyəsən, təbii görünək deyə, zeytunları aşırırsan.

AMERİKALI. Diqqət! Növbətçi bizə baxır.

(Məsum bir görkəm alaraq, qabaqlarına baxırlar. I Ehtiyat hər şeyə rəğmən Növbətçini güdərək, atışdırmağa davam edir.)

II EHTİYAT. Dayan görək.

III EHTİYAT. Bir az səbr elə.

IV EHTİYAT. Ələ keçsəm, bunların ucbatından olacaq.

III EHTİYAT. Bu, görəsən, doqquz ay necə səbr edib?

II EHTİYAT. On günü də var.

III EHTİYAT. Bəlkə də, yoxdur. Hələ qorxuram, ondan da az olsun.

I EHTİYAT. Ala, xiyarlıq eləməyin.

AMERİKALI. Xahiş edirəm. Hamımız universitet bitirmişik. İş-güc yiyəsiyik. İnanın ki, bizə yaraşmır.

III EHTİYAT. Amerikalı, burdakı gərginliyi yox etmək üçün bir-birimizə sataşırıq.

AMERİKALI. Başa düşürəm, amma yenə də bizə yaraşmır.

III EHTİYAT. Sən də süddən çıxan ağ qaşığı deyilsən ki...

AMERİKALI. Xahiş edirəm. Mən neylədim ki?

III EHTİYAT. Elə bilmə ki, gəldiyin gün səni it keşiyi çəkmək adı ilə bir gecə yuxusuz qoyanlara elədiklərini, elə bilmə ki, heç kim bilmir.

AMERİKALI. Amma...

III EHTİYAT. Amması-maması yoxdur, dostum. Neyləmişdilər ki, uzağı sadə bir zarafat. Hərifləri az qalmışdı ki, yandırasan.

II EHTİYAT. Dayan görüm. Kimi yandırarsıydı? Şikayət eləmişdi?

III EHTİYAT. Şikayət eləsə, yenə yaxşıydı. Desəm ki, həriflərin qıçlarına kağız quyruq yapışdırıb, bir yerdə yandırmağı təklif etdi, təəccüblənməyin.

I EHTİYAT. Amerikalı, düz deyir?

AMERİKALI. Zarafatyana... Yoxsa, doğrudan da yandırması deyildik ki...

III EHTİYAT. Gəl, hələ bir həqiqətən yandırasan... Vay, vay, vaaay! Gör, Amerikada nələr öyrənib...

IV EHTİYAT. (*Ağlayırmış kimi*) Növbətçi bizə baxdı.

(Susurlar. Yeməxanada tamamilə səssizlik.)

NÖVBƏTÇİ. Diqqəət!.. (*Hamı ayağa qalxır. Növbətçi saatına baxır*) Allaha şükülər olsun!

BİRLİKDƏ. Allaha şükürlər olsun!

NÖVBƏTÇİ. Var olsun millətimiz!

BİRLİKDƏ. Var olsun millətimiz!

NÖVBƏTÇİ. Nuş olsun!

BİRLİKDƏ. Sağ oooll!

(Hamı oturur. Səhər yeməyi başlayır.)

NÖVBƏTÇİ. *(Guya masaların arasında gəzişir)* Necədir, səhər yeməyindən razısınız?

SƏSLƏR. Sağ olun, komandır!

- Çox gözəldir!
- Bundan yaxşısı can sağlığıdır!
- Yuxarıda Allah var...
- Nankorluq olar...

NÖVBƏTÇİ. Nuş olsun!

BİRLİKDƏ. Sağ ol!

I EHTİYAT. Diqqət! Bura gəlir. Yox, yox, gəlmir.

AMERİKALI. *(IV Ehtiyata)* Rahat ol.

III EHTİYAT. Rəng vermə...

II EHTİYAT. Nəsə soruşsa, təbii danış.

I EHTİYAT. Ayağında çəkmələrin (sapokların) var kimi rəftar elə.

IV EHTİYAT. *(Yalvarırmış kimi)* Yadıma salma. Ya Rəbbim, öləcəyəm.

III EHTİYAT. Özünə inan. Ələ keçsən, nə olacaq? Nəhayət, icazə verməzlər.

(Sanki, ürək-dirək verirlər)

I EHTİYAT. Axırında ölüm ki yoxdur.

II EHTİYAT. Onsuz da icazə olacaq. Bir gecədən ötrü o qədər yol getmək olar?

III EHTİYAT. Avtobusa minəcəksən. Ən azı altı saatlıq yoldur. Get, get, bitməz.

Təkər partlayar. Qəza olar.

II EHTİYAT. Hələ işin xərci var. Heç olmasa, iki gün qala bilsə, nə isə... Düşdün.

Evə getdin. Onsuz da yorğun-argınsan. Özünü verəcəksən çarpayıya. Onsuz da xəşilin çıxıb.

III EHTİYAT. Xəşilin çıxmasa da elə görünmək məcburiyyətindəyik. Heç iş də görə bilmərik. Arvadın yanında utanmaq da var. Nə yedirib içirirlərsə, bir aydın heç arvad tayfası yadıma düşmür.

II EHTİYAT. İnan ki, getməsən, bu, sənə xeyrinə olar.

IV EHTİYAT. Gəlir, bura gəlir.

(Səssiz olub, səhər yeməyinə davam edirlər)

NÖVBƏTÇİ. Sabahınız xeyir, dostlar!

BİRLİKDƏ. Sağ ol!

NÖVBƏTÇİ. Necədir? Razısınız?

BİRLİKDƏ. Sağ ol!

NÖVBƏTÇİ. *(Amerikalıya)* Sən də razısan?

AMERİKALI. Razi qalmamaq üçün bir səbəb yoxdur, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Ola bilər ki, Amerikada əsgərlərə daha fərqli şeylər verə bilərlər...

AMERİKALI. (*Ciddi*) Amerikada nə verdiklərindən xəbərim yoxdur, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Niyə bilmirsən?

AMERİKALI. Orda hərbi xidmətdə olmamışam.

(*Növbətçi gülür. Bundan sonra Amerikalıdan başqa digərləri də məcburən gülürlər.*)

NÖVBƏTÇİ. Deməli, razısan.

AMERİKALI. Razıyam, komandır.

III EHTİYAT. (*Yaxınlıq göstərir*) Onsuz da Amerikalı hər şeydən razıdır, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Demək istəyirsən ki, ağılsızdır?

III EHTİYAT. Əstafurullah, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Bəs onda...

III EHTİYAT. Yəni... Demək istəyirdim ki, heç nəyə etiraz edən deyil.

NÖVBƏTÇİ. Sən edirsən?

III EHTİYAT. Mən. Eləməyəm, komandır. Heç eləmək olar?

NÖVBƏTÇİ. Sən verilənlərdən razısan?

III EHTİYAT. Ağızımız əyilər, komandır.

NÖVBƏTÇİ. (*Zeytunlardan birini əlinə alır*) Deyəsən, bir az balacadır.

III EHTİYAT. Eee... Bəli, bir az balacadır.

NÖVBƏTÇİ. (*I Ehtiyata*) Səncə?

I EHTİYAT. (*Fikirləşir*) Elə də böyük deyil...

NÖVBƏTÇİ. (*II Ehtiyata*) Bəs, sən nə deyirsən?

II EHTİYAT. Balacadır.

NÖVBƏTÇİ. (*Amerikalıya*) Səncə də bu zeytun balacadır?

AMERİKALI. Balacadır, amma ətlidir.

NÖVBƏTÇİ. (*IV Ehtiyata*) Səsin-səmirin çıxmır. Nə isə olub?

IV EHTİYAT. Olmayıb... Komandır...

NÖVBƏTÇİ. Gəlibsə, durub gedər, rahatlayar. Dur get.

IV EHTİYAT. Yox, komandır, heç nəyim yoxdur.

NÖVBƏTÇİ. Nə fikirləşirsən?

IV EHTİYAT. (*Əməlli-başlı çaşır*) Bilmirəm, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Yəni bu zeytun haqqında bir fikrin yoxdur?

IV EHTİYAT. Demişdiniz ki, balacadır, komandır. Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm.

NÖVBƏTÇİ. Yəni bu zeytun balacadır, elədir?

IV EHTİYAT. Siz necə deyirsiniz, elədir, komandır, balacadır.

NÖVBƏTÇİ. Bir az da bərkdir.

I EHTİYAT. *(Növbətçi ona tərəf meyillənsin deyə)* Tam yumşaq sayılmaz, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Sənin sənətin nədir?

I EHTİYAT. Mühasibəm, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Siyasət haqda fikirləşmirsən?

I EHTİYAT. İşimdən razıyam, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Fikirləş, fikirləş, səndən yaxşı siyasətçi olar. Çünki hər vəziyyətdə dəyirmi münasibət göstərə bilirsən. Nə şiş yansın, nə kabab. "Elə də böyük sayılmaz, komandır, işimdən razıyam, komandır". Düzdür?

I EHTİYAT. Düzdür, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Onda əsgərlikdən qayıdandan sonra sənətini atıb, siyasətçi olacaqsan. Düzdür, dostlar?

II EHTİYAT. Ən yaxşısı odur.

III EHTİYAT. Elədir, komandır.

(Əvvəlcə Növbətçi, sonra IV Ehtiyatdan başqa qalanları gülürlər.)

NÖVBƏTÇİ. Yağ necədir?

I EHTİYAT. Bu yağ?

NÖVBƏTÇİ. Hə, o yağ. Çörəyinə çək görüm...

(I Ehtiyat çörəyinə yağ çəkir)

NÖVBƏTÇİ. Rəngi bir az yaşıla çalır.

I EHTİYAT. Elə də ağ deyil, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Əhsən! Sən çox yaxşı siyasətçi olacaqsan. Bu yağ heç ağ deyil. Yaşıldır e, görmürsən?! Bu ərzaq işini bir əl gəzdirim. Sizə daha keyfiyyətli şeylər yedirmək lazımdır. Madam ki, pulu ödənilir, niyə də daha yaxşısı olmasın?!.. Elə deyil?

IV EHTİYAT. *(Öz dərdindədir)* Başa düşmədim, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Sənin nə işə bir problemim var?

IV EHTİYAT. Yox, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Mənə qulaq asmırsan.

I EHTİYAT. Uşaqları üçün darıxıb, komandır.

NÖVBƏTÇİ. Bu gün qovuşacaq da... Neçə uşağın var?

IV EHTİYAT. Demək olar ki, üç...

NÖVBƏTÇİ. O nə deməkdir?

IV EHTİYAT. Bir qızla bir oğlan əllərinizdən öpür...

NÖVBƏTÇİ. Üçüncüsü öpməz? Tərbiyəsində bir nöqsan var?

IV EHTİYAT. Üçüncüsü yoldadır, komandır. O da öpəcək əllərinizdən.

(Növbətçi gülür. Digərləri də gülürlər.)

NÖVBƏTÇİ. Müsibət adamlarsız, vəssalam. Nuş olsun!
BİRLİKDƏ. Sağ ol!

(Növbətçi digər masalara tərəf uzaqlaşır)

IV EHTİYAT. Ürəyim çıxdı. Elə bildim ki, şeyləri gördü.

I EHTİYAT. Vallah, mən də qorxdum.

III EHTİYAT. Elə bildin, şapşapları gördü?

IV EHTİYAT. Dedim ki, adını çəkmə.

AMERİKALI. Demə də, sən də. Narahat olur da. Gördüyünüz kimi, qorxduğunuz bir şey olmadı. Andiçmə mərasimini də ötürəcəyik. Uşaqlarına qovuşacaqsan.

IV EHTİYAT. İnşallah!

III EHTİYAT. İş andiçmə mərasimi ilə bitsə, yaxşıdır.

I EHTİYAT. Nə demək istəyirsən?

III EHTİYAT. Bəs, çəkmə (sapok) problemini necə həll edəcək?

I EHTİYAT. Burdan çıxsın, qalsın çəkmələri tapmaq.

II EHTİYAT. Fısdığı hər rəngə boyadı, qaldı yaşıl...

AMERİKALI. Həqiqətən də düzgün sualdır. Bir gecə sonra təzədən qayıdacaq. Yenə kazarmaya şəpşəplərlə girəcək?

IV EHTİYAT. O kəlməni...

AMERİKALI. Üzr istəyirəm. Yəni bu ayağındakı şeylərlə gələcək?

I EHTİYAT. Əvvəlcə, komandirin çəkmələri... Şeyləri görməsin deyə, başımızı işlədək. Çünki komandır görsə, yanar.

IV EHTİYAT. Allah eləməsin!

I EHTİYAT. Arzulamaqla olsaydı, nənəm babam olardı.

II EHTİYAT. Onu elə demirlər. Bibimin saqqalı olsaydı, əmim olardı.

I EHTİYAT. İndi bunun əslini deyəcəyəm, mənə "tərbiyəsiz" deyəcəklər.

AMERİKALI. Onda demə.

I EHTİYAT. Eləysə, demək qaçılmaz oldu. Bibimin xayaları olsaydı, əmim olardı.

II EHTİYAT. Amerikalı bilmirdi, sayəndə öyrəndi. Elədir, Amerikalı?

(IV Ehtiyatdan başqa qalanları gülüşürlər)

AMERİKALI. Soruşmuşdum ki, çəkmələri (sapokları) necə tapacağıq?

IV EHTİYAT. Biz tərəfdə köhnə ləvazimatlar satılan mağazalar var. O qədər çəkmə (sapok) var ki... Seç, bəyən, ən yaxşısını al. Bircə burdan çıxım.

II EHTİYAT. İnşallah çıxacaqsan.

I EHTİYAT. Bircə həyəcanlanma.

III EHTİYAT. İnamlı ol.

I EHTİYAT. Həyəcanlanıb, işləri qarışdırsan, səni heç kim xilas edə bilməyəcək.

AMERİKALI. Qorxma, həll edəcəyik.

IV EHTİYAT. İnşallah! Uşaqlarım üçün çox darıxmışam.

I EHTİYAT. *(IV Ehtiyatın kürəyinə vurur)* Ay səni!.. Əslində, sən uşaqlar üçün yox, arvad üçün darıxmısan. Elə deyil, hə?

(IV Ehtiyatdan başqa hamısı gülür. IV Ehtiyat məcburi bir gülümsəmə ilə digərlərinə qoşulur. Hamısı, bir az da IV Ehtiyatı aralarına alıb gəzəndə)

III

(Mərasim meydanı. Mərkəzdə bayrağa bürünmüş bir döyüş topu və ya masa. Bizimkilər mərasim meydanına həyəcanlı şəkildə daxil olurlar, yerlərində dayanırlar. Növbətçi gözləyir. Sanki, mərasim meydanında başqa namizədlər də yerlərini alıblar kimidir. Gözləmə davam edəndə, Növbətçi bir tərəfdən Komandirin gələcəyi istiqamətə baxır, bir tərəfdən də namizədlərin ümumi görüşünüşlərini yoxlayır. Elə bizimkilərin yanına gəlmişdi ki, Komandirin gəlməkdə olduğunu görür və qaçaraq o tərəfə gedir.)

NÖVBƏTÇİ. Diqqəət!.. Hazır ooolll!..

(Bütün başlar Komandirin gələcəyi istiqamətə tərəf çevrilir.)

KOMANDİR. *(Düzgün addımlarla gəlir)* Salam, əsgər!

BİRLİKDƏ. Sağ ol!

KOMANDİR. Necəsiniz?

BİRLİKDƏ. Sağ ol!

KOMANDİR. Sizi də sağ olun!

(Komandir onun üçün hazırlanmış yüksəkliyə çıxır. Alıcı bir quş kimi izləməyə başlayır.)

NÖVBƏTÇİ. Andıçmə mərasimi üçün. Azaaad!.. Hazır ooll! Marş, marş!

(Bizimkilər top və ya masaya tərəf addımlayırlar. Bölünərək, ətrafa yayılırlar. Əllərini masa və ya topun üstünə qoyurlar. IV Ehtiyat az qala qorxu və həyəcandan yerə)

yıxılacaq.)

NÖVBƏTÇİ. Sülhdə və müharibədə!

(Təkcə bizimkilər yox, sanki, görünməyən namizədlər də)

BİRLİKDƏ. Sülhdə və müharibədə!

NÖVBƏTÇİ. Quruda, dənizdə və havada!

BİRLİKDƏ. Quruda, dənizdə və havada!

NÖVBƏTÇİ. Hər zaman və hər yerdə!

BİRLİKDƏ. Hər zaman və hər yerdə!

NÖVBƏTÇİ. Millətə və respublikama!

BİRLİKDƏ. Millətə və respublikama!

NÖVBƏTÇİ. Dəqiqlik və səmimiyyətlə!

BİRLİKDƏ. Dəqiqlik və səmimiyyətlə!

NÖVBƏTÇİ. Xidmət edəcəyəm!

BİRLİKDƏ. Xidmət edəcəyəm!

NÖVBƏTÇİ. Qanunlara!

BİRLİKDƏ. Qanunlara!

NÖVBƏTÇİ. Nizama və əcdadlarıma!

BİRLİKDƏ. Nizama və əcdadlarıma!

NÖVBƏTÇİ. Boyun əyəcəyəm!

BİRLİKDƏ. Boyun əyəcəyəm!

NÖVBƏTÇİ. Və əsgərlik namusunu!

BİRLİKDƏ. Və əsgərlik namusunu!

NÖVBƏTÇİ. Bayrağımızın şanını!

BİRLİKDƏ. Bayrağımızın şanını!

NÖVBƏTÇİ. Canımdan əziz bilib!

BİRLİKDƏ. Canımdan əziz bilib!

NÖVBƏTÇİ. Lazım olduqunda!

BİRLİKDƏ. Lazım olduqunda!

NÖVBƏTÇİ. Ölkə, respublika!

BİRLİKDƏ. Ölkə, respublika!

NÖVBƏTÇİ. Və tapşırıq yolunda!

BİRLİKDƏ. Və tapşırıq yolunda!

NÖVBƏTÇİ. Sevə-sevə!

BİRLİKDƏ. Sevə-sevə!

NÖVBƏTÇİ. Həyatımı!

BİRLİKDƏ. Həyatımı!

NÖVBƏTÇİ. Fəda edəcəyimə!
BİRLİKDƏ. Fəda edəcəyimə!
NÖVBƏTÇİ. Namusuma!
BİRLİKDƏ. Namusuma!
NÖVBƏTÇİ. And içirəm!
BİRLİKDƏ. And içirəm!
NÖVBƏTÇİ. Azaaad! Hazır ol! Yerlərinizə marş, marş!..

(Bizimkilər yerlərinə keçirlər. IV Ehtiyatın narhatlığı get-gədə artır. Bütün başlar Komandirə tərəf çevrilir.)

KOMANDİR. *(Mauzer gülləsi kimi tək-tək, amma başa düşülən bir qətiyyətlə)* Yoldaşlar! Bu andan etibarən siz əsgərsiniz. Çünki həqiqi bir əsgər olmaq üçün ilkin şərt, andıçmə mərasiminə qoşulub, vəzifəni yerinə yetirməkdən keçir. Bir az sonra sizi sərbəst buraxacağıq. Vətənimizin dörd bir yanına bölünüb, bəzilərimiz kollektiv daşıyan maşınlarıyla, bəziləriniz xüsusi maşınlarınızla evlərinizə çatacaqsınız. Həyat yoldaşınıza, övladlarınıza, evli olmayanlar analarınıza, atalarınıza, bacı-qardaşlarınıza, dayılarına, əmilərinə, bibilərinə, xalalarına, qardaş uşaqlarınıza, baba və nənələrinə qovuşacaqlar. Bir gün sonra, yəni bazar axşamı yenə burda olacaq və hərbi xidmətinizi başa vurma yolunda səy göstərməyə davam edəcəksiniz. Deməli, qarşınızda iki gün bir gecədən ibarət icazə müddəti var. Bu müddəti ən yaxşı şəkildə sevdiklərinizlə birlikdə keçirəcəksiniz. Əsgərlik qüruruna kölgə salmadan. Böyük bir ləyaqətlə bu icazəni dəyərləndirəcəksiniz. Bu, nə deməkdir? Hesab edirəm ki, açıqlamaq lazımdır. Bizdə bir məsəl var. Hamınız bilirsiniz. Amma təkrarlamağın xeyri var. “Əlinə. Dilinə. Belinə.” “Əlinə. Dilinə. Belinə.” Bəlkə, sizə bu sözlərin sadəcə sıralaması bir məna ifadə etməyə bilər. Aranızda əl, dil və bel nə deməkdir? dəyənləriniz ola bilər. Amma bu üç kəlməni “Sahib ol” deyər, tərifini versəm, heç bir şübhə üçün yer qalmayacaq. Çünki ortaya belə bir yanaşma çıxır. “Əlinə, dilinə, belinə sahib ol”. Bu cümlədə başa düşülməyəsi bir şey yoxdur. Amma yenə də açıqlamağın xeyri var. Əlinə sahib ol, nə deməkdir? Yəni “yolda gedəndə, əlini diqqətli yellət, sağa, sola vurma” mənasına gəlir? Bəlkə, ilk baxışda belə də hesab edənlərimiz ola bilər. Amma burdakı əsil mənanın “oğurluq etmə” demək olduğunu indi burda öyrənmiş olursunuz. Beləliklə, aranızda bunun mənasını bilməyən qalmadı. Gələk, ikinci sözə. “Dilinə sahib ol”. Bu, nə deməkdir. Şübhəsiz ki, yemək yeyəndə belə, dilimizə sahib olmaq məcburiyyətindəyik. Ən kiçik diqqətsizlik dişlərimizin arasında çeynədiyimiz bir qıdanın yanındaca dilimizi də parçalamağına səbəb olmazmı? Bu, belə təklikdə dilimizə sahib olmağımızın lazımlığını göstərən ən vacib bir nümunə

sərgiləməyimizi təmin edir. Bundan başqa, digər mənada danışdığımız şeylərə diqqət etməməyimiz isə, xüsusilə, əsgərlik vəzifəsini yerinə yetirməkdə olan sizlər üçün çox vacib və mühüm təhlükələr yaradır. Hamı dilinə sahib olub, ancaq işini görsə, onun-bunun, birinin, başqasının haqqında artıq-əskik sözlər deməsə, problemimiz qalmaz. İndi üçüncü və sonuncu kəlmənin açıqlamasını verəcəyəm. “Belinə sahib ol”. Yəni burda demək istəyirlər ki, “ağır bir şeyi təkbəşinə qaldırma. Belin xəsarət alar, iki qat qalarsan”? Aranızda “belədir” deyən kimsə var? *(Bir-bir hamıya baxır. IV Ehtiyat qorxudan əsməkdədir. Komandir IV Ehtiyata baxaraq)* Belə bir fikir irəli sürmürsən, elə deyil? Həyəcanlanmaq lazım deyil, əsgər. Bilirəm, bu qədər saf ola bilməzsən. *(Ortaya çəkir)* İndi mənə yaxşı-yaxşı qulaq asın. Tanınmış rus yazıçısı Maksim Qorkinin “Üç bacı” adlı məşhur pyesində Nataliya adında bir gənc qadın qəhrəmanın olduğunu hamınız bilirsiniz. Bax, bu Nataliya adı qürurun və ləyaqətin rəmzi olaraq, gənclik illərimizdə unudulmaz yer tutmuş, illərlə yaddaşımızdan silinməmişdir. Nataliya gözəllik deməkdir. Nataliya sədaqət, Natalya tayı-bərabəri olmayan sözlərini səsləyən ən vacib mənbədən yaranan ad deməkdir. Bu, beləcə, illərlə davam etmiş, gənclik illərimizdə qarşımıza çıxan hər qızda onun, yəni Nataliyanın sadaladıqlarımız bu xüsusiyyətlərini axtarmağımızda birinci dərəcəli rol oynamışdır. Ancaq di gəl ki, hər şey kimi Natalya da axır vaxtlar da böyük bir deformasiyaya məruz qaldı. Sarı saçları, mavi gözləri ilə onlarla, yüzlərlə Nataliya ölkəmizi işğal etdi. Amma adlarındakı cüzi dəyişikliklərlə... *(Hamının heyranlıqla qulaq asmağından ruhlanaraq)* Min illik Nataliyalar oldu Nataşa! Hər yerdə onlardır! Hər yerdə Nataşalardır! Bazarlarda, otellərdə, sahil qumarxanalarında, qatarlarda, təyyarələrdə - hər yerdə... Vilayətlərdə, rayonlarda, ən ucqar kəndlərdə ləyaqətindən uzaqlaşmış Nataşaları görmək mümkündür. Artıq onlar bilmədiyimiz xəstəlikləri ilə, bəlkə, beş il, bəlkə, on il sonra edəcəkləri böyük təxribatın ehtiyatsızlığı ilə hər yerə təhlükə yayırlar. Ailəli-uşaqlı minlərlə vətən övladını inkişaf edən sənayenin də köməyi ilə torlarına salırlar. Onlara inanılmaz ağır və pis gələcək hazırlayırlar. Sizi xəbərdar edirəm! Nataşalardan uzaq durun! Çünki onlar artıq Natalya deyil. Belinizə sahib olun!

(IV Ehtiyat daha özünə hakim ola bilmir. Kürəyi üstə yerə yıxılır. Növbətçi o dəqiqə qaçıb, yerdən qaldırır. IV Ehtiyat işarə ilə Növbətçiyə dayana biləcəyini başa salır. Növbətçi uzaqlaşır. IV Ehtiyat böyük bir səylə “hazır ol” vəziyyətində gözləməyə başlayır.)

KOMANDİR. *(IV Ehtiyatın ayağındakı şapşəpləri görüb. Amma görməmiş kimi sakitcə danışığına davam edir)* Evinizdə işıqlar gedəndə, nə edirsiniz? Lap işə getmək

üzrəsiniz, qapıdan çıxırsınız, amma birdən hər yer qaralır. Əgər işıq düzəltməmiş çölə çıxsanız, gecə evə qayıdanda, sizi nə gözləyər? Ən azından, soyuducu işləməyəcək, içindəki yeməklər xarab olacaq, şam yeməyi üçün süfrəyə əyləşəndə, yeməyə heç nə tapmayacaqsınız. Əgər həyat yoldaşınız evdədirsə, ütü işlədə bilməyəcək, tozsoranı işlədib, evi təmizliyə bilməyəcək, axşam evə gələndə, rahat mühit tapa bilməyəcəksiniz. Bax, budur, kiçik bir diqqətsizliyin evinizdə nələr edəcəyinin şahidi oldunuz. Amma işıq işindən başı çıxan bir texniki tapıb, lazım olanı etsəydiniz, bütün bunlar olmayacaqdı.

(IV Ehtiyat vaxtaşırı Komandirin şəpşəpləri görmədiyini bildirən bir fikrə qapılmışdır.)

KOMANDİR. *(Eyni qətiyyətlə)* Bəs, müharibə vaxtı edilə biləcək kiçik diqqətsizliklərin nə kimi nəticələr verə biləcəyini heç fikirləşmişiniz? Karfagenli Anibal o dövrün ən güclü silahı olan fillərə sahib olduğu halda, neyçün məğlub oldu? Bəs, Hitler niyə intihar etdi? Napolyonun Vaterlo məğlubiyətindəki kiçik diqqətsizliklər nələr idi? Dünyanın ən güclü dövlətləri belə, kiçik dövlətlər qarşısında niyə və necə məğlub olurlar? Bir körpünü qorumaq tapşırılan növbətçi bir dəqiqəlik yuxuya getsə, o körpünü necə bir gələcək gözləyir? Qaydalara əməl etməyənləri, kiçikdir deyə xarakterizə olunan, amma hər kəsin eyni şeyi etməsi ilə böyüyəsi diqqətsizlikləri qəbul edib, bağışlasaq, nə dərəcədə düzgün hərəkət etmiş olarıq? *(Əli ilə göstərir)* Sən... Bəli, sən! Qabağa çıx. Yaxınlaş.

(IV Ehtiyat utanıb, çəkinib, sıxılaraq irəliləyir. Dayanır. Əsir.)

KOMANDİR. *(IV Ehtiyatın yanına gəlir. Ətrafında gəzişir)* Bu, nə cürətdir? Bu, nə laqeydlikdir? Bu, nə qudurğanlıqdır? Belə bir şey heç görülüb? *(IV Ehtiyat bütünlüklə - tam mənası ilə bərbad vəziyyətdədir)* Andıçmə mərasiminə sapoksuz (çəkməsiz) çıxmaq!

IV EHTİYAT. *(Böyük bir səylə)* Oğurlanıb.

KOMANDİR. Sus! Oğurlanıb, hə? Bəhanən budur? Budur? Budur? *(Özünün axmaq yerinə qoyulmasını qəbul edə bilmir)* Sonra da deyəcəkdin ki, komandiri inandırdıq? Hə? Söylə!.. *(Yerinə keçir. Bir müddət gözləyir)* Bu gün sapoklarını (çəkmələrini) itirən sabah Vətəninə sahib çıxma bilməz! *(Növbətçiyə)* Bu adam icazəyə buraxılmayacaq! *(Digərlərinə)* Uğurlu tətilər!

BİRLİKDƏ. Sağ ol!

(Komandir sərt addımlarla mərasim yerini tərk edib gedir)

NÖVBƏTÇİ. Sən qal. Dağılışın!
BİRLİKDƏ. Sağ ol!

(IV Ehtiyat olduğu kimi gözləyəndə, digərləri dağılışmağa başlayır.)

AMERİKALI. *(Növbətçinin yanına gəlir, salam verir)* Komandır, bir şey deyə bilərəm?

NÖVBƏTÇİ. De.

AMERİKALI. Dostumuzla vidalaşa bilərik? Bəlkə, evinə nəsə deməyimizi istəyəcək?!

NÖVBƏTÇİ. Sizdən sonra, məni də yandırmasın. Tez olun!

(Növbətçi bir az uzaqlaşır. Digərləri eləcə gözləyən IV Ehtiyatın yanına gəlirlər.)

I EHTİYAT. İncimə. Səninlə məzələndim. İstəməzdim ki, belə olsun.

II EHTİYAT. Ağlımız burda qalacaq.

III EHTİYAT. Elə ümidlənmışdim ki...

AMERİKALI. Çox pis oldum. Xahiş edirəm, mətin ol!

III EHTİYAT. Əldən nə gəlir ki?!

II EHTİYAT. Məndən istədiyən nə isə var?

IV EHTİYAT. *(Çətinliklə)* Mənə bir dənə sapok (çəkmə) al. Ayağımın ölçüsünü bilirsən.

II EHTİYAT. Alaram.

IV EHTİYAT. Bizimkilərin yanına gedə bilsən...

II EHTİYAT. Getməmiş olaram?!

IV EHTİYAT. Çoxlu salam de. Uşaqları öp. Mənim yerimə anamın əllərindən öp. Qonşulara, qohumlara çoxlu salamalarımı...

III EHTİYAT. Ala, day zayını çıxartma...

I EHTİYAT. Sayəndə, Brazilya seriallarına oxşamağa başladı.

III EHTİYAT. Elə bil ki, bir də heç getməyəcək... Əstafurullah!.. Bu qədər şişirtmə.

IV EHTİYAT. Arvadıma əsgərliyimi aslanlar kimi yerinə yetirdiyimi de. Amma qətiyyə, sapoklarımın oğurlandığını heç kimə bildirmə. Onsuz da balaca yerdirdir. Camaatın ağzına düşməyə. Bilirsən ki, bizim oralarda adamı rüsvay edirlər. Hətta bundan sonra məni "Sapok" ("çəkmə") deyib xatırlayırlar.

II EHTİYAT. Heç kim heç nə bilməyəcək. Pul-zad istəyirsən? Utanma, de.

(IV Ehtiyat gözləri ilə "hə" deyir)

NÖVBƏTÇİ. *(Uzaqdan qışqırır)* Deyəsən, siz də tətillə (məzuniyyətə) çıxmırsınız.

(Tələsə-tələsə vidalaşırlar. IV Ehtiyat göz yaşlarına boğulur. Digərlərinin dalınca baxır. Növbətçinin qarşısına gedir. Hazır vəziyyəti alır.)

IV EHTİYAT. Hazıram, komandır!

NÖVBƏTÇİ. *(Yenə də pərişandır)* Gedək.

(Qabaqda Növbətçi, arxada IV Ehtiyat addımlayaraq gedirlər)

IV

(Vağzalda bir telefon köşkü. Amerikalı həyat yoldaşına zəng vurur. Sıx gurultu)

AMERİKALI. Alo!.. Alooo!.. Hə, mənəm, əzizim. Səsini eşitmirəm. Bir az ucadan danış... Hə... İndi yaxşıdır... Yox, yox, burdayam... Bir az əvvəl buraxdılar... Vağzaldayam... *(Saatına baxır)* On dəqiqədən sonra avtobus yola düşəcək... Dörd saatdan sonra orda olacağam. Tərs bir şey olmasa, şübhəsiz... Bir taksiyə minib, on beş-iyirmi dəqiqəyə evə gələm... Eşidirəm... Hə... Hə... Başa düşdüm... Binanın qabağındakı yol təmir olunur. Bir küçə aşağıda düşərəm, canım!.. Nə olacaq, iki yüz metrə piyada gələm... Bilirsən ki, əlimdə balaca çantadan başqa, heç nə yoxdur... Mən də sənə üçün çox darıxmışam... Hə, hə... *(Saatına baxır)* Hə... Mən də, əzizim... Mən də!.. Gələndə, uzun-uzun danışarıq... O qədər çox şey olub ki... Anana salamlarımı söylə... *(Ürəyi darıxır, səsini aşağı salaraq)* Həyatım, onsuz da gecikirəm. Ver. Alo! Təşəkkür edirəm... Bəli... Bəli... Oldu. İndi mən çıxmaq üzrəyəm. Səsini eşidə bilmirəm. Sən məni eşidirsən, elə deyil? Yaxşı... Gələndə, danışarıq... Yaxşı... Hələlik...

(Amerikalı telefon köşkündən tələsik çıxır, iti addımlarla, hətta qaçaraq gedir)

V

(Amerikalının qayınanasının evi. Olduqca dəbdəbəli bəzədilmiş salon. Hər şey klassikdir. Musiqi dəstindən Karl Orfun "Carmina Burana"sı eşidilir. Qadın hərdənbir saatına baxır. Ana siqaretini ağır-ağır çəkir. Çoxbilmiş və təhlükəsiz bir qadındır. Qızına belə oynayıır)

ANA. *(Süzüm-süzüm süzülür. Qəhvə fincanını tutanda belə, özünə ayrı bir görkəm verməyə, ayrı əhval-ruhiyyə göstərməyə cəhd edir. Danışanda, dublaj edirmiş kimi)*

Hardadırsa, gələcək. Bu qədər həyəcanlanmağa ehtiyac yoxdur, qızım.

QADIN. Özümdən asılı deyil, ana.

ANA. Özünə hakim olmalısən. Kişilərin bu cür hərəkətlərdən xoşu gəlmir. Ona sevdiyini hiss etdirməlisən, amma bu bağlılığın bir zəifliyə çevrilməsi təəssüratı yaratmamalısan.

(Qadın qalxır. Tül pərdəni aralayaraq, küçəyə baxır)

ANA. Yaxşı təhsil almış qızsan. Olduqca gözəlsən. *(Saxta bir qəhqəhə)* Məndən belə, gözəlsən. Amma nə xeyri var, uşaq kimi hərəkətlərindən əl çəkə bilmirsən. Ay səni!..

QADIN. Anacan, amma dünən başqa şeylər deyirdin.

ANA. Necə?

QADIN. Yoxsa, kişilərin hər zaman nəzarət olunmalı məxluqlar olmağını deməmişdin?

ANA. Düzdür. Elədirlər. Kiçik bir boşluq olan kimi heç yazıqları gəlmədən, səninlə müqayisə olunması qeyri-mümkün olan bayağı bir qadının qoynuna girməkdə tərəddüd edib, utanmazlar. Atanın bu yaşda evdən qaçıb, yaşca özündən kiçik katibə ilə itib-batmağı, yoxa çıxmağı bunun bariz nümunəsidir.

QADIN. Ana, atamı bu qədər günahlandırma.

ANA. Onu günahlandırmıram, yalnız və yalnız həqiqətləri deyirəm.

QADIN. Atamı tanıyıram, ana. Bu cür öyüdlərdən xoşum gəlmədiyini bilə-bilə olanları bezmədən təzələyirsən. Əl çək, daha olan olub.

ANA. Bu danışdıqlarım ona görədir ki, səhv etməyəsen.

QADIN. Anacan, anacan... Sən kişiləri müharibə aparılacaq bir düşmən kimi görməyə o qədər öyrəşmişən ki... Təqlidlər, tərtiblər, mübahisələr, həssaslıqlar. Adam evə gələndə, hələ salona girəndə, elədiyini hazırlıq qarşılama... İynəli mərasimlər...

ANA. Məni incitdiyinin fərqi nədir?

QADIN. Fərqi nədir, amma neyləyim?! Həqiqətlərdən qaçırsan. Mənə öyrətməyə çalışdığın üsulların uğurlu olsaydı...

ANA. Hə, hə... Davam elə...

QADIN. Atamı axırıncı dəfə görəndə demişdi ki, "boğuluram". Sonra onu bağışlamağımı istədi. Sonra da eşitdim ki, o qızla qaçıb.

(Ana hiyləgərliyini pozmadan, ağlayırmış kimi edir)

QADIN. *(Ananı qucaqlayır)* Anacan, mən xoşbəxtəm. Onunla olduğum kimi rəftar edirəm. Çünki o, məni bu cür sevir. Onunla tanış olub, evlənməyimə vasitəçi

olduğun üçün sənə minnətdaram. Onsuz da üç ay sonra əsgərliyi bitəndən sonra yenə Amerikaya gedəcəyik. Gələcəkdə bir-birimizi elə az görəcəyik ki... İcəzə ver, səninlə bir yerdə yaşadığımız günlərin ləzzətini çəkək. *(Telefon çalır. Qadın qaçaraq, dəstəyi götürür)* Alo!.. Buyurun... Aaa... Salam!.. Yox, hələ gəlməyib... Amma indilərdə gələcək... *(Saatına baxır)* Hardadırsa, gələr. Deyərik. Nömrəniz var. Təşəkkür edirəm! *(Dəstəyi asır)*

ANA. Kim idi?

QADIN. Uşaqlıq dostu.

ANA. Hə, o ibtidai uşaq...

QADIN. Anaaa!.. Təhsili yarımçıq qalmış ola bilər. Amma çoxlu marketi var.

(Qapının zəngi çalınır. Qadın həyəcanla qaçır. Ana kürəkəninə gəldiyini zənn edib, yenidən özünə səliqə-sahman verir. Fincanı əlində saxlayır.)

QADIN. *(Səs)* Aaa!.. Bir dəqiqə... Ana, zibil var?

ANA. Sənə zəhmət olmazsa, mətbəxin qapısının yanındakı torbanı verərsən?

(Qadın içəri girir)

QADIN. Bu vaxta qədər gəlməli idi...

ANA. Tıxac, tıxac, ax, bu tıxaclar!.. Bura gələndə, bir az sizinlə bir yerdə oturaram, sonra ikinizi bir yerdə qoyub gedərəm.

QADIN. Ana, bəs yeməkdən sonra gedəsi idin? Niyə belə qərar dəyişdirirsən?

ANA. Fikirləşdim ki, ən düzgünü belə olmağıdır. Onsuz da yorğun-argın gələcək. Rahatca yuyunur, uzanar. Artıqlıq təəssüratı yaratmaq istəmirəm. Onsuz da bir gecə qalacaq. Danışası çox şeyiniz var.

QADIN. Ana, necə istəyirsən, elə olsun.

ANA. O ibtidai uşağa da gəldiyini xəbər vermə. Söhbətə başladılarsa, gecənin yarısını sənə əlindən alar.

QADIN. Amma onu çox istəyir. Uşaq kimi sevinir.

ANA. Ax, bu kişilər!.. Dostlarını o qədər istəyirlər ki, gözləri həyat yoldaşlarını belə, görməz. Məndən demək...

QADIN. *(Bir az sərt)* Çox sağ ol, ana...

(Qapının zəngi çalınır. Qadın qaçıb, qapını açmaq istəyir)

ANA. *(Qızına mane olur)* Görünür, mənim açmağım daha düzgün olacaq. *(Çıxır. Səsi)* Aaaa!.. Xoş gəlmisən!.. Xoş gəlmisən!.. *(Salon qapısının yanına gəlir)* Qızım, gör, kim gəlib?!

(İçəriyə Amerikalı girir. Başında papağının olmamağını hiss etmir. Salonun düz mərkəzinə ciddiyyətlə yeriyir. Dayanıb, hərbi salam vəziyyəti alır)

QADIN. Ah, mənim əzizim!.. *(Boynuna atılmaq istəyir)*

(Amerikalı başında papağının olmamasını dəhşətli şəkildə anlayır. O dəqiqə sifəti dəyişir. Əlləri ilə yoxlayır. Eləcə, nə edəcəyini bilməyərək, çaşqın halda qalır.)

KOMANDİR. *(Peyda olur. Amerikalıdan başqa, onu tamaşanın sonuna qədər heç kim görməyəcək)* Bu gün sapoklarını (çəkmə) itirən adam Vətəninə sahib çıxma bilməz!

(Amerikalı Komandirə əli ilə papağının olmadığını bildirir)

KOMANDİR. *(Düzəldir)* Bu gün papağını itirən sabah Vətəninə sahib çıxma bilməz!..

(Amerikalı Qadının və Ananın təəccüblü baxışları altında qaçaraq çıxanda, Carmina Burananın ən coşğun hissəsi səslənir.)

İKİNCİ HİSSƏ

VI

(Eyni məkan. Komandir yuxarı başda əyləşib. Hərəkətsiz dayanıb. Hər iki qadın həyəcanlıdır. Amma Ana həmişə olduğu kimi bunu gizlətməyə çalışır.)

QADIN. Aman Allah! Heç nə başa düşə bilmirəm. Nə oldu? Hara getdi? Anacan, xahiş edirəm, kömək elə.

ANA. Neyləyə bilərəm?! Gözləyəcəyik. Ola bilər ki, nə isə yadından çıxıb, taksidə qalıb. Hə, hə. Yüz faiz, nəyə yadından çıxıb, taksidə qalıb.

QADIN. Balaca əl çantası da burdadır.

ANA. Bəlkə, pul qabını?

QADIN. Amma başını iki əli ilə tutmuşdu. Bəlkə, başı ağrıyırdı?

ANA. Mən elə bir şey elədiyini görmədim. Təkcə salam verdi. Sonra da qaçıb getdi.

(Qadın həyəcanla pəncərədən baxmağa davam edir)

QADIN. Hərəkətləri qərribə idi. Yoxsa, mənə elə gəlib?!

ANA. Mən qapını açanda, sevincindən gülürdü. İşarə elədi ki, susum. Surpriz olsun deyə, içəri sakitcə girdi.

(Sükut. Qapının zəngi çalınır. Qadın qaçıb, açır)

QADIN. *(Səsi)* Nə oldu, həyatım? Bu, nə haldır?

(Amerikalı susqun və ümitsiz formada içəri daxil olur. Dalınca da Qadın)

ANA. Keçmiş olsun. Nə olub?

AMERİKALI. Papağı itirmişəm.

ANA. Yadından çıxıb, taksidə qalıb, hə?

AMERİKALI. Hə. Çox güman ki...

ANA. İtirdinsə, itirdin də...

QADIN. Canın sağ olsun, həyatım. Nə olacaq ki?

ANA. Üzülməyə dəyməz. Uzağı bir dənə papaqdır da...

KOMANDİR. Bu gün papağını itirən, sabah Vətəninə sahib çıxma bilməz!.. Təbii ki, qadınlar papaq itirməyin nə olduğunu başa düşməzlər. Onlara başa sal!.. Məlumatlandır...

AMERİKALI. Oldu, komandir!

(İki qadın həyəcanla bir-birinə baxırlar)

QADIN. *(Yavaşca Anaya)* "Oldu, komandir" dedi...

ANA. İkimiz də səhv eşidə bilmərik.

AMERİKALI. *(Heysiz)* Bax, bu səhər kazarma yoldaşlarımdan biri şeyini...

KOMANDİR. Sapoklara (çəkmə) "şey" deməzlər!

AMERİKALI. Bağışlayın! Sapoklarını itirdi. Andiçmə mərasiminə ayağındakı şeylərlə çıxdı...

KOMANDİR. Şəpşəplərə "şey" deməyində heç bir problem yoxdur. Davam elə!

AMERİKALI. Təşəkkür edirəm!

ANA. Andiçmə mərasiminə ayağındakı nələrlə getdi?

AMERİKALI. Şəpşəplərlə getdi. Bildiyimiz rezin şəpşəplərlə... Və komandir onu saxladı. İcazəsi ləğv olundu. Bunu eləməməliydi.

ANA. Yalın ayaqla çıxardı? Bu, insafsızlıqdır.

KOMANDİR. Bunun bir nizam-intizam məsələsi olduğunu açıqla.

AMERİKALI. Amma qayda belədir. Əsgərsənsə, qaydalara uyğun geyinməlisən.

KOMANDİR. Afərin!

AMERİKALI. Bu gün sapoklarını itirən sabah Vətəninə sahib çıxma bilməz!

KOMANDİR. *(Amerikalının əlini sıxır)* Bravo!.. Öz məsələyə keç!..

AMERİKALI. Papağımı yadımdan çıxıb, taksidə qoydum, yəni itirdim. Sabah gedəndə, papağım başımda olmalıdır. Yoxsa, icazəmi ləğv edər. Təbii ki, ləğv edər. İcazəmin ləğv olunmasını, sadəcə, bura gəlməməyimlə nəticələncəyini fikirləşirsinizsə, səhv edirsiniz. Hərbi xidmətim uzanar. Bəlkə, hələ içəriyə də salarlar. Onda Amerikaya vaxtında gedə bilmərəm və işimdən olaram. Başa düşdünüz?

ANA. Niyə işindən olursan ki?

AMERİKALI. Müqaviləyə görə, iş vaxtında qayıtmalıyam.

ANA. Başa düşürlər. Bu, sənin günahın deyil ki.

AMERİKALI. İşlədiyim universitet ciddi müəssisədir. Deyəsən, daxil olana qədər necə mübarizə apardığım yadınızdən çıxıb.

ANA. *(Narahat olur)* İşsiz qalmağın təkə sənin problemin deyil.

KOMANDİR. İşin nə qədər vacib olduğunu onlara dərk etdirdin. Gör necə pis-pis fikirləşməyə başladılar... Onlara həllini de.

AMERİKALI. Bu işin bircə həlli var. Papağı tapmaq.

ANA. O da sürücünü tapmaqdan asılıdır. Qızım, bu vəziyyətlə sən də maraqlanmalısan. Bir az da sən beynini işlət.

(Fikirləşirlər)

KOMANDİR. Qızını həyatın açıq həqiqətləri qarşısında müdafiəsiz böyüdü. İndi də gözləyir ki, həllində kömək olacaq.

QADIN. Bir dəqiqə... Taksiyə harda minmisən?

AMERİKALI. Vağzalda. *(Gülümsəyir)* Vağzal taksi firmasından çek alaraq. *(Qalxır. Telefona qaçır. Cibindəki kağızı çıxardaraq, nömrələri yığır)* Alo!.. Bir az əvvəl sizin ordan taksiyə minmişdim. Papağım maşında qalıb. Görəsən? Bəli. Kürən. Bıqlı. Bəstəboy bir kişi idi.

(Sürücü peyda olur. Sanki, maşın idarə edir)

AMERİKALI. Hətta yol boyu söhbət də eləmişik. Mən? Hərbi xidmətdəyəm. Gülürüz bir kişi idi. Xalqımızın tipik nümunəsi idi. Əsgərliyini də mən olan yerdə edib. Yolda təmir getdiyi üçün məni bir küçə aşağıda düşürdü. Bəli. Eşidirəm. *(Gülümsəyir. Bir telefon nömrəsi deyir)* Ev nömrəmizdir. Xahiş edirəm. Gözləyirəm. *(Dəstəyi asır)* Muştulğumu verin!.. Sürücülər daimi olaraq, o şirkətdə işlədikləri üçün bu cür məsələlərə həssaslıqla yanaşırlar. İndi araşdırıb, məlumat verəcəm.

ANA. Boş yerə həm özün pərişan oldun, həm də bizi pərişan elədin.

QADIN. Bir anlıq elə bildim ki, təzədən qabyuyan işləməyəcəyəm.

ANA. Ta sənə sözüm yoxdur.

AMERİKALI. Gəl, əzizim... (*Arvadını öpür*)

QADIN. Aman Allah!.. Elə pis oldum ki... Açığı, sən də çox sayıqladın.

AMERİKALI. Necə yəni?

QADIN. Elə bil, görünməyən şəxslə danışdırdın. "Baş üstə, komandır!" filan, belə şeylər deyirdin.

ANA. Düzünə qalsa, tanıdığım dəli həkimini belə, çağırmağı fikirləşdim.

AMERİKALI. Yaxşısını, görək. Qorxudan nə dediyimi bilmirdim, bu qədər. Mənə elə gəldi ki, yanımda komandır peyda olub.

KOMANDİR. Peyda olmadım. (*Əsəbləşir*) Yanındayam. Bax, burdayam. Sənə tövsiyəm budur ki, "çaya çatmamış çırmalanma" ... Bir az tez sevinirsən. Tövsiyə edirəm ki, papağı başına qoymamış rahatlama.

(Amerikalı təzədən həyəcanlanır)

AMERİKALI. Yenə də bu iş həll olmuş hesab olunmur. Əsil rahatlanmaq papağı başıma qoyandan sonra olacaq.

KOMANDİR. Əhsən!

(Telefon çalır. Amerikalı sevincə qaçıb, dəstəyi qaldırır)

AMERİKALI. Alo!.. Mənəm... Sən idin?! Çatmışam, bir az qabaq. Gəl... Bir zəng gözləyirəm, dəstəyi asmaq məcburiyyətindəyəm. Gəl, gəl... (*Telefonun dəstəyini yerinə qoyur*) Uşaqlıq dostumdur.

(Ana "yandın" mənasında qızına bir hərəkət göstərir. Telefon təzədən çalır.

Amerikalı o dəqiqə dəstəyi götürür.)

AMERİKALI. Alo!.. Bəli... (*Gülümsəyir*) Tapdınız? Eşidirəm. (*Üzü get-gedə ümitsiz görkəm alır*) Bəli... Bəli... Yenə də... Bəli... Bəli... (*Dəstəyi yerinə qoyur*)

ANA. Nə oldu?

QADIN. Tez ol, de.

AMERİKALI. Sürücü icazə alıb gedib. Evindəki telefon da cavab vermir. Amma papağı görsə, onlarla mütləq əlaqə saxlayacaq. (*Ayaq üstə gözləyən Sürücüyə*) Gör və zəng elə. Xahiş edirəm.

SÜRÜCÜ. Arxa oturacaqda qoymusan, qardaş. Üstəlik, yerə düşüb. Görmək üçün əlimdən gələni edəcəyəm. Çünki bunun nə demək olduğunu bilirəm,

qardaş. Təəssüf ki, şəhərdə deyiləm.

KOMANDİR. Üzündən bilinir ki, əsgərlikdə olub. Məsələyə önəm verir. Bu Vətən övladlarına havayı yerə milyard lirəlik topları, tankları, maşınları, aparatları, hava hücumundan müdafiə texnikalarını həvalə etmirik. O ki qaldı sənə, axı demişdim ki, çaya çatmamış çırmalanma, elə deyil?

AMERİKALI. Amma kişi şəhərdə deyil. Aman Allah!..

(Qapının zəngi çalınır. Qadın açır. Dost içəri daxil olur)

DOST. *(Amerikalını qucaqlayır, öpür, bir qəribəlik olduğunu hiss edir)* Nə olub? Pis nəşə olub?

ANA. Papağını itirib. Tapma ehtimalı da azalıb.

QADIN. Üstəlik, sabah axşam getməlidir.

DOST. *(Keyfi pozulur)* Vay!.. Vay!..

ANA. *(Dənizə düşən ilanı qucaqlayır – münasibəti ilə)* Bu işlərdən yalnız sizin başınız çıxar. Ümidimiz sizədir. *(Əhvalı dəyişir)* Kömək edin!.. Kömək!..

DOST. Kömək? Necə? *(Fikirləşir)* Tapdım, tapdım!.. *(Cibindən kiçik bir kitabça çıxarır. Axtardığı nömrəni tapıb)* Zəng edə bilərəm?

ANA. Buyurun.

QADIN. Heç soruşmaq lazım deyil.

AMERİKALI. Buyur...

DOST. *(Nömrələrə basıb, gözləyir)* Alo!..

AVTOMATİK CAVAB. *(Pərişan səslə)* Mənə zəng vurduğuna əminsən? De, de!..

DOST. Əminəm, ala!.. *(Digərlərinə)* Bağışlayın.

AVTOMATİK CAVAB. Afərin!.. İndi mən evdə deyiləm... "Düd" səmindən sonra sözünüzü yönəldə bilərsiniz, ən qısa vaxt ərzində, düdlərəm... Sağlıqla qal. Axmaq!..

(Nağara səsi. Hardasa, qısa bir konsert. Bitir.)

DOST. Ay səni, xiyar!.. Çox vacib bir vəziyyət var. Mənə tez zəng elə. Mənim zəngimi qeyd elə. Neyləyirsən, elə, məni tap. Zəng eləməsən... Başa düşürsən də... "O..." oğlu!.. *(Dəstəyi yerinə qoyur)*

QADIN. "O" oğlu nə deməkdir?

DOST. Üzr istəyirəm. Başqa cür başa düşmür deyə...

ANA. *(Qızına yavaşca)* Deyirəm ki, geridəqalmışdır, inanmırsınız. Bu səviyyəsiz adamda nə görüb, bilmirəm.

DOST. Mesajımı alan kimi mənə zəng vuracaq. Özü də xüsusi zövqlə... Çünki evə səhərə yaxın gəlir və mesaj yollamasam da məni oyandırmaq üçün tez-tez

zəng edir. Bir az arsızdır, amma güvəndiyim dostlarımdandır.

ANA. (*İyrənirmiş kimi*) Nə işlə məşğul olur? Gecələr işlədiyi üçün...

DOST. Musiqiçidir.

KOMANDİR. Böyük ehtimal, bu hərif davulçudur.

AMERİKALI. Təbilçidir?

DOST. Hə. Gecə klublarının birində işləyir.

KOMANDİR. (*Şübhəli*) Belə bir adamda əsgər papağının nə işi var?

AMERİKALI. Mənim üçün papağı hardan tapacaq?

DOST. Hərbi orkestrda işləyən serjantdır. Ordudan uzaqlaşdırılıb.

KOMANDİR. Heç təəccüblənmədim.

DOST. O gündən nə qədər hərbi paltar varsa, evinə yığır. Bir növ, hoppisidir. Yüz faiz olacaq. Narahat olma. İşin həll olub.

KOMANDİR. Niyə onun zəng eləməyini gözləyirsən? İşə səhərə saxlama. İşlədiyi bardan zəng eləməyini təmin elə.

AMERİKALI. İşlədiyi yeri tanımırısan? İndi telefonla zəng eləsən, sevinərəm.

DOST. Bax, bu, ağıma gəlməyib. Vallah, sən dahisən.

KOMANDİR. Mən fikirləşdim!

DOST. (*Nömrəni yığır*) Alo! Yaşıl tutuquşudur? Mən təbilçini axtarıram. Bəli. Bəli. Nə vaxt qovmusunuz? Bütün orkestrı? Bəs, təzə iş yerlərini bilirsiniz? Cəhənnəmin dibində? Bu bar hardadır, e? Nəyə qışqırırsan? Mən də sənin... Ananı, arvadını!.. Get tullan, eşşək oğlu, eşşək! (*Dost hiddətlə dəstəyi asır*) Orkestrın hamısını qovub.

KOMANDİR. Davulçu səbəb olub. Yüz faiz səhv davulçudadır.

DOST. Orda bir arvada ilişirdi. Elə yerlərdə bu cür münasibəti qəbul eləməirlər. Yaxşı ki, ayaqlarından vurmayıblar.

KOMANDİR. Kimlərə möhtac olduğunun fərqindəsən? Bu hərifi də gözüm tutmadı. Göndər, bütün barları axtarıb, davulçunu tapsın.

AMERİKALI. Səndən bir xahişim var. Xahiş edirəm, bütün barları axtarıb, təbilçini tap.

DOST. Bu gecə?

AMERİKALI. Bu gecə... Xahiş edirəm. Yoxsa, iş-işdən keçə bilər. Bircə sabahımız var. Tapanmada, mənə zəng elə. O dəqiqə yanınıza gələcəyəm. Sonra da işi bitəndən sonra evinə gedib, baxarıq.

ANA. Xəbər eləsin... Sən Allah, işlədiyi o qərribə yerə getmə. Səhər evində görüşərsiniz.

DOST. Guya mən gəlmişdim ki, zarafatlaşarıq, ötən günlərdən danışarıq.

AMERİKALI. Sabah yenə danışarıq. Səndən xahiş edirəm. Xahiş edirəm...

ANA. (*Yavaşca qızına*) Geridəqalmışdır, geridəqalmış. Sənə ərindən sabah da xeyir gəlməyəcək.

DOST. Onda problem yoxdur. Evə zəng vurub, xəbər edim. *(Düymələri basır)* Alo! Koroğlu, necəsən? Dostumla bir yerdəyəm. Bu gecə evə gəlməyəcəyəm. Vallah, billah, bir yerdəyik. Ötən günləri yada salacağıq. Ta zırıldama... Bax, verim, danış. *(Amerikalıya)* Səsini eşidib, inansın.

AMERİKALI. *(Dəstəyi məcburən götürür)* Axşamınız xeyir! Bəli. Bu gecə ərinizə icazə versəniz, bir az bir yerdə... Xahiş edirəm... Xahiş edirəm... Təşəkkür edirəm. Minnətdaram. Sağ olun. Gecəniz xeyrə qalsın! *(Dəstəyi asır)* Həyat yoldaşın nə qədər nəzakətli adamdır. Niyə onu incidirsən? Vallah, səndən incidim. Onsuz da evə həftədə bir-iki gecə gedirsənmiş.

DOST. *(Bəhanəsi hazırdır)* Gəl indi bu gecə evə get... Getsəm, nə olacaq? Sənin işin qalacaq. Həmişə belə zərurətlər olur da, canım. Nə isə, sən bunlara fikir vermə. Sənin üçün, dostlarım üçün canım qurbandır. Daha mən gedim. Tapan kimi zəng vuraram. *(Nəzakətli olmağa çalışaraq)* Başınızı ağrıtdıq. Hələlik.

ANA. *(Saxta)* Sizə də əziyyət veririk.

QADIN. Təşəkkür edirik.

DOST. Söhbəti ola bilməz.

(Amerikalı Dostunu yola salmaq üçün çıxır. Bayırda gülüş səsləri)

ANA. Görürsən... Səni təhlükələrdən qoruyuram. Aydındır ki, sabahdan kürəkənimizdən sənə xeyir yoxdur. Mən gedim, heç olmasa, bir az dincəlsin.

AMERİKALI. *(Daxil olur. Ananın qalxdığını görərək)* Hara gedirsən, anacan?

ANA. Bu gecə bacımğildə qalacağam. Siz də yaxşı-yaxşı dincələrsiniz. Müsbət xəbər alsanız, mənə xəbər edərsiniz, yaxşı?!

AMERİKALI. Narahat olmayın.

ANA. *(Çoxbilmişcəsinə)* Deyirlər ki, mənə dostunu göstər, sən kim olduğunu deyim. Açıqı, sənin kimi adamın belə bir dostu olmağı təəccüblüdür.

AMERİKALI. Uşaqlığımız bir yerdə keçib, anacan. Bu, bir tərbiyə tərzidir. Hamını olduğu kimi qəbul etmək məcburiyyətindəyik. Özü də görün, necə işimizə yarayır.

ANA. Orası elədir, amma yenə də uzaq dur.

AMERİKALI. Yaxşı, anacan, yaxşı. *(Yenə də əsəbləşdiyini hiss etdirmir)* Bu, on beş il içində üçüncü görüşümüz oldu.

ANA. Məndən demək. Qızım, gəl, öpüm. Gecəniz xeyrə qalsın! Şirin yuxular.

QADIN. Gülə-gülə, anacan!

AMERİKALI. Gülə-gülə!.. Zəng edəcəyik.

(Ana gedib. Gəlirlər)

QADIN. *(Ərini qucaqlayır)* Sənin üçün çox darıxmışam.

AMERİKALI. Mən də... *(Bərk-bərk qucaqlayır)*

QADIN. Bu əynindəkiləri çıxart. Gecə paltarlarını geyin, burda uzan. Mən sənin üçün bir şey hazırlayım.

AMERİKALI. Olar. *(Bir-birilərindən çətinliklə ayrılırlar. Amerikalı Qadının gətirdiyi gecə paltarlarını (pijamaları) geyinir)*

QADIN. Duş qəbul eləmək istəyirsən?

AMERİKALI. Hələ yox, əzizim. Siqaret çəkmək istəyirəm. *(Qadının gətirdiyi paketdən bir siqaret götürür. Yandırır. Oturur)* İlahi, necə də yorğun gün idi.

QADIN. İstəyirsənsə, bir qəhvə hazırlayım.

AMERİKALI. Vallah, pis olmaz, sevgilim. Amma, deyəsən, ən yaxşısı bir qədər içkidir. Əgər sənə zəhmət deyilsə...

QADIN. Sənin üçün çox darıxmışam.

(Qadın çıxır. Komandir üzünü turşudur. Sanki, olanlardan razı deyil)

QADIN. *(Əlində bir qoz-fındıq kasası ilə gəlir. Bufətdən çıxartdığı içkini bir qədəhə süzür, ərinin yanına qoyur. Öz qədəhini də qaldıraraq)* Sənin sağlığına, sevgilim.

AMERİKALI. Sənin də, həyatım.

(Qadın yataq otağına keçir. Komandir bir az da əsəbləşərək olanalara tamaşa edir. Gözləyən Sürücü mənalı-mənalı gülərək, gözdən itir. Qadın gecə paltarını geyib, atır vurub, şux bir görkəmdə içəri girir. İşığa mane olan, az işıq saçan gecə lampasını yandırır. Musiqi dəstindən romantik bir musiqi qoyur. Heç bir söz demədən, tez qədəhlərindəkini içib qurtarırlar.)

QADIN. Gəl... Yataq otağımıza keçək...

AMERİKALI. Sən keç, siqaretimi çəkib, bitirib, gələcəyəm.

QADIN. *(Yellənə-yellənə gedəndə)* Gecikmə...

AMERİKALI. Gecikməyəm.

(Amerikalı arvadının arxasınca həsrətlə baxır. Tələsik siqaretindən bir neçə qullab çəkib, söndürür. Ayağa qalxır.)

KOMANDİR. Xeyir ola?! Hara belə? Necə belə düşüncəsiz ola bilərsən? Qabağında vacib olan papaq məsələsi həll olmağını gözlədiyi halda, necə arvadının qoynuna gedə bilərsən? Otur burda! Birdən zəng gəlsə? Birdən telefona çata bilməsən? Guya ki, sən bir elm adamısan. Yoxsa, deyilsən? *(Qəti)* Bu telefonun yanından heç yerə getmək yoxdur! Aydın oldu?

AMERİKALI. Oldu, komandır!

KOMANDİR. Xəbər elə ki, getməyəcəksən. Başının çarəsinə baxıb, yatmağa çalışsın.

QADIN. (*Səsi*) Gəl də... Gecikdin... Məni bir siqaretə dəyişirsən.

KOMANDİR. Demirsənsə, gözlə, o gəlsin. Necə olsa, gələcək.

(Qadın "nə baş verir" həyəcanı ilə gəlir)

QADIN. Sevgilim, siqaretini də çəkmisən. Niyə gəlmirsən?

AMERİKALI. Həyatım, sən yat.

QADIN. Bu nə sözdür?

AMERİKALI. Mən bir az da oturmaq istəyirəm.

QADIN. Niyə?

AMERİKALI. Zəng gələ bilər.

QADIN. Paralel xətt var da, otaqdan danışarsan.

KOMANDİR. (*Amerikanın "nə edir?" mənasında baxdığını görüb*) Danışmaq üçün münasib şərait olmaya bilər. Bu problemi həll eləməmiş içəriyə keçmək yoxdur!

AMERİKALI. Baş üstə, komandır!

QADIN. Nə "komandır"? Sən nə danışsın? Məni qorxudursan. Di dur. (*Əlindən tutub, qaldırmaq istəyir*) Gəl...

AMERİKALI. İsrar eləmə, əzizim.

KOMANDİR. Ona kəskin şəkildə de!

AMERİKALI. Sən get və yat! Komandır də elə deyir.

QADIN. (*Az qalıb, dəli olsun*) Hanı, hardadır o komandır? Sən xəyal görürsən.

AMERİKALI. Xəyal filan görmürəm. Sənə nə deyirəmsə, onu elə. Gir içəriyə və yat!

KOMANDİR. Afərin!

(Qadın bir az çəkinərək, içəri keçir. Hətta qapısını da örtüb, kilidlədiyi eşidilir)

AMERİKALI. İndi nə olacaq?

KOMANDİR. Gözləyəcəksən.

(Bir müddət eləcə qarşılıqlı oturlar. Amerikalı xəyala dalır. Komandır dürtərək, onu oyandırır. Komandır yalnız əli ilə papağı xatırladır. Amerikalı bir neçə dəfə də yatmaq istəyir. Lakin nəticə dəyişmir. Komandır hər dəfə dürtərək onu oyandırır və əli ilə papağı xatırladır. Səhərə yaxındır. Ətraf yavaş-yavaş işıqlanmaqdadır. Musiqi dəstindəki musiqi də sona çatmışdır. Səssizliyi ağırlı bir telefon zəngi, sanki, dağdır. Amerikalı çəşqin və axmaq kimi, nizamsız formada yerindən hövlnək qalxır. Sanki, dəstəyə hücum edir.)

AMERİKALI. Alo!.. Bəli. And iç!.. Neyləyim? Yazıram. (*Ünvan yazır*) Nə vaxt gəlim? (*Qadın da içəridən gəlib. Təəccüblə ərinə qulaq asır*) Bu dəqiqə!.. İndi!.. Təşəkkür edirəm!.. (*Dəstəyi asır*) Papaq tapılır. İlahi, sənə şükürlər olsun! Mənə paltar gətir.

(*Qadının gətirdiyi gündəlik geyimləri geyinərkən, Komandir də tez olmağı, tələməyi ilə bağlı işarə verir.*)

AMERİKALI. Sən anana xəbər verərsən. Papağı götürən kimi qayıdacağam. Əzizim... Bağışla məni...

KOMANDİR. (*Əsəbləşir*) Bəsdir, çərənləmə, yeri!

(*Amerikalı yanında Komandir ayaqqabısını geyinəndə, köynəyini düymələyərək gedirlər.*)

VII

(*Musiqçinin evi. Əşyaların dağınıq və sıx-sıx yığıldığı kiçik bir salon. Dost necəsə tapa bildiyi kreslodə əyləşib. Demək olar ki, yatır, mürgüləyir. Qapı açılır. Dost bir az da təəccüblə qalxır, özünü düzəldir və qapını açır. Bir müddət Amerikalı əşyaların arasında çaşıb qalır, yanında Komandir var.*)

DOST. Gec gəldin... Keç də...

AMERİKALI. Bura...

DOST. Musiqçinin evidir, keç.

AMERİKALI. (*Əşyaların arasından hoppanaraq keçərkən*) Mən də elə bildim ki, səhvən anbara gəlmişəm.

DOST. Otur burda.

AMERİKALI. (*Güclə bir yer tapıb oturur*) Harda?

DOST. (*İçəridə bir qadınla bir yerdə olduğunu demək istəmir*) İndi gələr, içəridədir.

AMERİKALI. (*Səsini aşağı salaraq*) Burda yaşayır?

DOST. Subay adamdır, səhər gəlib, günorta gedir. Aləm adamdır, vəssalam.

AMERİKALI. Papaqlar hardadır?

DOST. Təkcə özü bilir.

AMERİKALI. (*Gözləri ilə araşdırır*) Papaqları hara qoya bilər? Açıqı, heç münasib yer yoxdur.

DOST. Narahat olma. Bir yer tapıb. Təkcə papaq deyil, sapok (çəkmə), kəmə, alt paltarı, nə qədər istəsən, hərbi geyim dəsti var.

AMERİKALI. Burda?!

DOST. Hə. Hələ üstəlik, mətbəxdə yemək hazırlayıb, dostlarını dəvət edə bilər.

AMERİKALI. Orduda heç səliqə-səhman öyrənməyib?

DOST. Öyrənsəydi, uzaqlaşdırılardı?

AMERİKALI. Uzaqlaşdırılma səbəbi budursa, haqsız hesab etmək olmaz.

KOMANDİR. Afərin!

DOST. Ona qədər hələ nələr eləyib... Axır vaxtlar öhdəsindən gəlmək üçün yeməxanada iş veriblər. Neyləsə yaxşıdır, qab-qacaq yuyanlarla qumara oturub. Oyuna başları qarışıb. Bir də baxıb görüb ki, günorta yeməyinin vaxtı çatıb. Xidmət məcmeyiləri də çirklidir. Əsgərlərə xüsusi günlər üçün hazır saxlanılan boşqabları paylayıb, eyni qabın içinə şorbasını, quru yeməyini, şirniyyatını iç-içə tökərək, əsgərlərə yedirib. Bir tərəfdən də qışqıraraq ki, "ay oğraşlar, onsuz da mədənidə hamısı birləşəcək. Etiraz edənin yeməyini əlindən alaram!"

AMERİKALI. Ay səni!.. *(İçəridən səslər gəlir)* Bu, nə səslərdir?

DOST. Fikir vermə.

AMERİKALI. Heç evlənməyib?

DOST. Əşşi, evliydi. Amma arvadı, vınnn...

AMERİKALI. "Vın" nədir?

DOST. Yəni vınnn... O deməkdir ki, qaçdı...

AMERİKALI. Niyə qaçdı?

DOST. Çox şorğozdudur. Amma özündən soruş, qəribə bir hekayəsi var.

(Qışqıran bir qadın səsi)

AMERİKALI. Bəs, subay idi?!

DOST. Subaydır.

AMERİKALI. Amma içəridən şey səsi... Qadın səsi idi, elə deyil?

DOST. Hə. Çıxırdıq ki, bir gözəlçəni maşına gətirdi.

AMERİKALI. İndi içəridəki o qadındır?

DOST. *(Təbii)* Bəəlii!

AMERİKALI. Biz burda gözləyək, o orda... Heç sözüm yoxdur...

DOST. Sən gecikmişdin. Mən də burda mürgələdiyim üçün yəqin ürəyi dağılıb, "gedim bir qol vurum" deyib, girib içəri... O girəndir...

AMERİKALI. Yoxdursa...

DOST. Nə "yoxdursa"?

AMERİKALI. Papaq...

DOST. Fikir eləmə, o, təşkil edər.

AMERİKALI. İnşallah!

(Səssizlik. Bir az sonra qapı güclə açılır və gecə xələti ilə Musiqiçi görünür.)

DOST. Harda qaldın, e?!..

MUSİQİÇİ. Suala bax, düz yola gəl... Süd daşmasın deyə, qazın yanında gözləyirdim. Salam, dost!

AMERİKALI. Salam!

MUSİQİÇİ. Papaq, elə deyil?

AMERİKALI. Bəli. Sizi səhər-səhər narahat...

MUSİQİÇİ. Əşşi, nə narahatlıq. Gündəlik həyatımızı davam edirik.

AMERİKALI. Tez görsəydim, sizi daha çox şey...

MUSİQİÇİ. Görərsəən... Tələsmə. Hələ bir "xoş gəldin" deyək. Bir qəhvəmizi iç. Hərçənd, bu gün bura bir az dağınıqdır, amma yenə də üzrlü bil də.

AMERİKALI. Əstafurullah!

MUSİQİÇİ. Nəzakətli olma, dostum. Budur, bir azca da olsa, dağınıqdır da. Bizim arvad fitilləyəndən indiyə kimi bu əşyalara düz-əməlli qadın əli dəyməyib. Bizim arvadın fitillədiyini hər halda, sənə deyib.

AMERİKALI. Təfərrüatı ilə danışmayıb. Bircə "vın" deyib...

MUSİQİÇİ. Deməli, dostunu burda boş-boş oturtmusan. Necə fitillədiyini ona niyə danışmamısan?

DOST. Ona görə ki, heç kim sənə kimi ləzzətli danışa bilməz. Buyur, danış.

MUSİQİÇİ. Sən çox eşitmisən. İçəri girib bir dənə "qol vur". Yeri, utanma. Get, qardaşım, get, yeri...

DOST. (*Amerikalıya*) Siz rahat danışın.

AMERİKALI. Papaq.

MUSİQİÇİ. Mən həll edərəm. Diqqətli ol, süd daşmasın. (*Dostun içəri girdiyini görüb*) Səndən yaxşı olmasın, yaxşı dostdur, ha!.. Əlləşdi-vuruşdu, dünən gecə məni tapdı. Fədakarlıqda tayı-bərabəri yoxdur.

KOMANDİR. İndi işini-gücünü bir qırağa qoyub, bu hərifin arvadının qaçış hekayəsinə qulaq as...

AMERİKALI. Arvadınızın getməyi haqqında danışası idiniz.

MUSİQİÇİ. Hə, hə. (*Zövqlə*) Bilmirəm, səliqəsizliklə aran necədir?! Dostum, bilirsən ki, bir güllə bahar olmaz. Çox gül olmalıdır ki, işdən ləzzət alasan. Məsələn çox gül tapmaqla da həll olmur. Yer lazımdır. Bu yaşdan sonra, meşələrin içində, ağacların altında, maşın oturmaqlarında bu işi görmək çətindir. Üstəlik, kötəklənmə ehtimalı çoxdur. Bu iş üçün ev tutmaq istəsən, harda tutacaqsan? Kirayələr bahadır, gəlir az. Dostlardan istəyə bilməzsən, keçəl dərman bilsə, öz başına sürtər. Onsuz da evə səhərə yaxın gəlirəm. Arvad mən gələndə, içəridəki otaqda yatmış olur. Öz-özümə dedim ki, "başını işlət, gül kimi öz evin var", yəni bura. Bir gün birini gətirdim. Gördüm ki, arvad mışıl-mışıl yatır. Otağın qapısını çöldən yavaşca kilidlədim, işi bitirəndən sonra, arvadı rədd elədim. Ondan sonra da iş düz beş il problemsiz davam elədi. Axırncı dəfə yenə gəldim. Yenə

qapısını bağladım. Elə biz işə başlamışdıq ki, nə görsəm yaxşıdır, bizim arvad başımızın üstündə... Əlbəttə ki, bizim arvad vıınn...

AMERİKALI. Bəs, qapını bağlamışdınız? Hardan gəldi?

MUSİQİÇİ. Bilmədən, həyatımın ən böyük ehtiyatsızlığını eləmişəm. Onsuz da içəridədir deyib, baxmamışam. Sən demə, tualetdəymiş.

AMERİKALI. Bir də ordudan ayrılmağınızı da danışsanız, sevinərəm.

MUSİQİÇİ. *(Dəhşətli dərəcədə nəşələnir)* O vaxtlar yeməxanaya cavabdeh idim. Ümumi hərbi rəhbərin yoxlamaya gəlmə xəbərini aldım. Bizim komandir xüsusi olaraq, bir məcməyi paxlava hazırladı. Rəhbərə yedirəsi idi ki, özünü yaxşı göstərsin. Qardaş, elə paxlava idi ki... Özünü saxlaya bilənə halal olsun! Üstəlik, mənə veriblər. "Bir-iki dənə yeməklə heç nə olmaz" deyib, işə başladım. Bir də baxıb gördüm ki, o boyda məcməyi də üç dənə paxlava qalıb. Təbii ki, inciməsinlər deyə, onları da ötürdüm mədəyə...

AMERİKALI. Yəqin ki, ondan sonra da ordudan uzaqlaşdınız.

MUSİQİÇİ. Uzaqlaşmaq nədir, qardaş, bizi təpiyin altına salıb, qovdular.

KOMANDİR. Böyük məsuliyyətsizlikdir! Bax, elə bunun üçün də əsgərlikdə güzəşt olmur.

AMERİKALI. Artıq papağa...

MUSİQİÇİ. Baxaq.

(Musiqiçi qalxır, bir çuvalı qaldırır, yerə boşaldır.

Yerə ən azı 15-20 papaq tökülür. Qabağa düzür.)

MUSİQİÇİ. Seç, seç, götür.

AMERİKALI. *(Fərqli papaqların arasından özününkünə ən çox oxşayanı götürür)* Bax, eynilə beləydi. *(Papağı başına qoyur)*

KOMANDİR. Bunun rəngi qaçmayıb.

AMERİKALI. Çox təzədir.

MUSİQİÇİ. Mən işlənmiş material yığmıram. Camaatın yağlı, kirli olan əşyasının mənə evimdə nə işi var?! Köhnə papaq axtarırsansa, Bit Bazarında var.

AMERİKALI. *(Sevinclə)* Yox, yox, işə yarayar. Çox sağ ol!

MUSİQİÇİ. Nə vaxt gətirərsən?

AMERİKALI. Ən qısa müddətdə.

(Dost gəlir. Başında papağı görüb, sevinir)

DOST. Oooo, açıq, əla yaraşır...

MUSİQİÇİ. Deyəsən, südü tez bişirmisən.

DOST. Hətta daşib, qazı da söndürüb. Yatır, e, yatır.

MUSİQİÇİ. Bəxtin gətirməyib. Axşam mənim maşınımın disklərini yenə oğurlayıblar. Qonşu küçədəki bir maşında eynisi var. Siz mənə kəşfiyyətçilik eləsəz, savaba girərsiniz.

KOMANDİR. Daha bundan artıq bu hərifə qulaq asa bilməyəcəyəm. Tez gəlin, yoxsa, əlimdən bir xəta çıxacaq! (*Çıxır*)

(Amerikalı işarə ilə Dosta tez getməli olduqlarını başa salır)

DOST. Daha günorta olur. Bir-iki gecəyə gələrəm, sənin işini həll edərik. İcazə versən, biz indi gedərdik.

MUSİQİÇİ. Sən deyən olsun. (*Yavaşca*) Papağım sənə əmanət, ha!.. Olduğu kimi geri istəyirəm. Oldu?

DOST. Oldu, əzizim!..

AMERİKALI. Çox minnətdaram!

MUSİQİÇİ. Heç kimə vermə, ha! Səndən xoşum gəldi. Kəmər, filan, nə əskiyyin olsa, gəl, həll edərik. Amma olduğu kimi geri istəyirəm. Gözün kimi baxacaqsan, oldu?

AMERİKALI. Oldu. Söz verirəm, necə var, elə də geri qaytaracağam. Hələlik!

DOST. Salamət qal!

MUSİQİÇİ. Gülə-gülə...

(Əşyaların üstündən tullanaraq, çıxırlar)

VIII

(Ananın evi. Ana və Qadın gözləyirlər. Qapının zəngi çalınır. Qadın qaçıb açır.)

QADIN. Tapa bildiniz?

AMERİKALI. (*Səsi*) Tapdıq!..

(Qabaqda Amerikalı, ardınca Dost, ən axırda isə Komandir gəlir)

KOMANDİR. Əvvəlcə, paltarlarını geyin, sonra papağı tax. Görək necədir?!

(Amerikalı tələm-tələsik paltarlarını dəyişdirir. Başına papağı keçirir. Günəşdən paltarların rəngi əməlli-başlı qaçıb, papaq isə yamyaşıl qalıb. Gülümsəyir)

KOMANDİR. İndi oldu?

AMERİKALI. Yaraşdı?

ANA. Çox bilinir.

KOMANDİR. Bir az köhnə halına salsaq, rəngini saraltmağın bir yolunu tapsaq, onda olar.

DOST. Yooox! O məsuliyyəti üstümə götürə bilmərəm. Qiyamət qopardaram, neçə ildir yaxşı davam edən münasibətimiz pozular. Gözə ala bilmərəm.

ANA. Necə saraltmaq olar ki? Paltar suyuna salsaq, rəngi açılar, amma bəs birdən üzlüyü işdən çıxsa?

DOST. Amandır!

ANA. Onsuz da olmaz. Qazandan bulanmış da çıxsa bilər.

AMERİKALI. Gecə gedəcəyəm. Qaranlıqda heç kim hiss eləməz.

KOMANDİR. *(Əsəbləşir)* Elə bilirsən, növbətçi zabit yatır? Deyək ki, onu yola verə bildin, bəs, səhər neyləyəcəksən? Belə şey olmaz!

AMERİKALI. *(Təzədən həyəcanlanır)* Yox, yox, olmaz. Üstəlik, aldatmaq istəyənləri heç bağışlamırlar. Mənim başıma oyun açarlar!

KOMANDİR. Afərin! Vaxt azalır, bir tədbir gör.

DOST. Ən yaxşısı, vaxt itirmədən, Bit Bazarına getməkdir.

(Amerikalı tələm-tələsik paltarını dəyişdirir. Dost və Komandir arxasınca qaçirlar.)

QADIN. Birdən tapmasalar?!

ANA. *(Ümidsiz)* Tapa bilməzlər. Mümkün deyil. Çünki bu gün bazar günüdür. Allah tərəfi dərzi ilə danışıbmışam.

QADIN. Nə dərzi, ana?

ANA. *(Bir tərəfdən telefonla nömrələr yığarkən, digər tərəfdən)* Tikdirəcəyik, qızım. Başqa yolu var? Alo!.. Dərzini olar? Bəli, bəli. Papaq üçün. Olmadı. Rəngi uyğun gəlmir. Ünvanı bilirsiniz, elə deyil? Oldu. Xahiş edirəm, bir az tez olun. Var, var, tikiş maşınımız var. Çox sağ olun! *(Dəstəyi asır)*

(Bayırdan siqnal səsi eşidilir. Səs bir az uzaqdan gəlir. Amma getdikcə, bir az da tez-tez eşidilir. Olduqca əsəbləri korlayan bir səsdir. Siqnal səsi ilə birlikdə əsəbi səslər də eşidilməyə başlayır. Ana və Qadın pəncərəni açıb, bayıra baxanda, birdən siqnal səsi kəsilir. Amma hay-küy, qışqırıqlar daha aydın formada eşidilməyə başlayır.)

- Düşüncəsinin biri, düşüncəsiz!
- Evimizdə sakit otura bilməyəcəyik?
- Eləməyin!
- Tərbiyəsiz!
- Ədəbsiz!

ANA. Əşşi, bizə nə?! (İçəri keçir)

QADIN. (Pəncərəni örtür) Dərzi hansı parçadan tikəcək?

ANA. Gəlsin, görək. Baxacağıq.

(Səhnə qaralır)

SÜRÜCÜ. (Bir əlində dəyənək, digər əlində Amerikalının papağı, əli-üzü qanın içindədir. Tamaşaçılara) Qardaş, heç insanlıq qalmayıb. Kişi yadından çıxarıb, papağı taksidə qalıb. Siqnal verirəm ki, eşidər, düşüb papağını götürər, alçaqların beşi, onu siqnal verirəm deyə, hücuma keçdi. Mən indi bunun heyfini sizdən çıxım, siz də baxın. Bütün sürücüləri bura yığım, siz də görün! (Çıxıb gedəndə) Heç insanlıq qalmayıb, heç...

IX

(Bit Bazarında bir mağazanın vitrini. Xüsusilə, işıqlandırılmış vitrində Amerikalının papağının eynisi var. Üstəlik, həm solğun, həm də köhnəlmişdir. Gözətçi bir az qarşıda aylaşib. Bizimkilər, tamaşaçıların arasından qabaqda Dost, arxada Amerikalı, ən arxada isə Komandir iti addımlarla gəlirlər.)

AMERİKALI. (Böyük bir sevinclə birinin qarşısında dayanır) Bax, bu papaq!

DOST. Əminsən?

KOMANDİR. Həll oldu!

AMERİKALI. Mənə elə gəlir ki, elə bil, sürücü bura satıb. Bax, budur, bu, bu! İlahi, sənə çox şükür!

KOMANDİR. Amma mağaza bağlıdır. Vaxt itirmədən, sahibini tapın.

DOST. (Gözətçiyə) Qardaş, salam. Mağazanın sahibi hardadır?

GÖZƏTÇİ. Yoxdur.

DOST. Hardadır?

GÖZƏTÇİ. Bu gün bazar günüdür. Heç kim mağazasını açmır. İstirahət eləmək onların da haqqıdır, elə deyil?!

KOMANDİR. Ona bir az pul ver.

(Amerikalı pul kisəsindən on dollar çıxarıb, Gözətçiyə uzadır)

GÖZƏTÇİ. (O saat gülümsəyərək, qalxır və onların yanına gəlir) Zəhmət oldu, qardaş.

AMERİKALI. Bizim üçün bu mağazanın sahibini tapacaqsan. (Pulu verir)

GÖZƏTÇİ. (Pulu götürərək, kənardan olan telefon köşkünə girir. Cibindən çıxartdığı bir

nömrəni yığır. Gözləyir. Təzədən zəng edir. Pərişan bir görkəmdə gəlir) Yoxdur. İndi yadıma düşdü. O, ilıcaya gedib. Sabah səhər gələcək.

DOST. Səndə açar yoxdur?

GÖZƏTÇİ. Hardan olsun?! Bizim işimiz gözetçilikdir. Sizə nə lazım idi?

AMERİKALI. Bax, bu papaq.

GÖZƏTÇİ. Problem yoxdur. Sabah səhər doqquzda götürərsən. Sən gələnə qədər satılmağa qoymaram.

DOST. Bu gün almalıyıq.

AMERİKALI. Bir saata kimi almalıyıq.

GÖZƏTÇİ. Mümkün deyil, qardaş. Olsa, canım qurban.

AMERİKALI. Bax, sənə nə istəsən, verərəm. Bax, götür bu yüz dolları. Neyləyirsən, elə, o papağı mənə ver.

DOST. Qurban olum, belə eləmə...

GÖZƏTÇİ. *(Gözü dolur, ancaq pərişan, naçardır)* Evdə altı uşaq var. Əllərindən öpərlər. Mümkün deyil. Olsa, niyə verməyim ki?!

DOST. *(Gözetçini kənara çəkir)* Bax, sənə bir təklifim var. Şüşənin pulunu fikir eləmə. Qır, bu papağı bizə ver! Yüz dollar da məndən.

GÖZƏTÇİ. Qardaş, bu pulu bir dəfə alacağam, sonra nə olacaq? Bu işi tapana qədər heç bilirsiniz, nələr çəkmişəm?! İşdən qovulandan sonra o yazıqlara kim çörək alacaq? Olmaz... Yox, qardaşım, olmaz. Gözümü yummayıb, gözləyəyəm. Sabah səhər gəlin, papaq sizindir.

DOST. Axır sözün budur?

GÖZƏTÇİ. Söz bir, Allah bir. Olmaz, qardaş.

KOMANDİR. *(Əsəbləşir)* Hələ bir namuslu adamları günah işləməyə sövq edirsiniz. Gedin, gedin!..

(Amerikalı ümitsiz bir şəkildə addımlayır, digərləri də ardınca)

AMERİKALI. *(Çevrilir. Arxalarınca baxan Gözetçiyə)* Ən axırını təklif... Sənə min dollar verəcəyəm. Nə qədər pulum var, verəcəyəm.

GÖZƏTÇİ. *(Artıq qərarını verib)* Qardaş, dedik ki, olmaz. Olmaz! Bu günə kimi namusumuzla buralara nəzarət eləmişik. Bu yaşdan sonra adıma "oğru" deditdirə bilmərəm.

(Komandır Amerikalının qolundan sərt şəkildə tutur. Gedirlər.)

X

(Ananın evi. Dərzi qadın ölçü götürür. Amerikalının paltarlarını yerə sərrib. Papaq

yanındadır. Ana və Qadın böyük həyəcanla gözləyirlər. Qapının zəngi çalınır. Qadın açır. Qabaqda Amerikalı, arxasınca digərləri girirlər. Ana işarə edir ki, sakit olsunlar.)

DƏRZİ QADIN. Bu iş olar.

ANA. Papağın eynisini tikəcək.

DƏRZİ QADIN. Hələ dayan. Soruşulası şeylər var.

QADIN. Tez soruşun.

DƏRZİ QADIN. Bu papaq nə vaxta çatmalıdır?

AMERİKALI. *(Təzədən ümidlənir. Saatına baxır)* Qırx beş dəqiqəyə başımda olmalıdır.

DƏRZİ QADIN. Olar. Amma sizdən bir şey istəyirəm. Ətrafımda belə, yemək axtaran quş kimi fırlanmayacaqsınız. Oturub, səs çıxartmadan gözləyəcəksiniz.

AMERİKALI. Gözləyərək. İstəsən, hamımız qonşu otağa keçərik.

DƏRZİ QADIN. Ta o qədər də yox... Burda otura bilərsiniz. Amma çox səs salmayın. Hər sənətkarın bir işləmək sistemi var. Mənimki də belədir. Heç nə soruşmayacaqsınız. Mənə mane olmayacaqsınız.

AMERİKALI. Olmarıq.

ANA. Sən narahat olma.

QADIN. Bircə çatsın...

DOST. *(Şirnikləşdirir)* Xala işini bilir.

AMERİKALI. İnşallah, heç bir problem olmaz.

DƏRZİ QADIN. Ta sakit olun!

(Hamı susur. Kreslolarda otururlar. Dərzi qadına tamaşa etməyə başlayırlar.)

DƏRZİ QADIN. Alət işləyər, el öyünər. Tikiş maşını!

(Ana və Qadın tikiş maşınını sürə-sürə gətirirlər.)

DƏRZİ QADIN. Stul!

(Dost işə yaramaq məqsədi ilə bir stul götürüb, tikiş maşınının qarşısına qoyur. Tez də yerinə qaydır.)

DƏRZİ QADIN. *(Stulda oturur. Tikiş maşınının sağını-solunu qurdalayır. Ayağı ilə işlədir)* Yağ!

(Ana sürətlə gəlir, axtarır)

DƏRZİ QADIN. Bu maşinka çoxdandır istifadə olunmur. Mən bilən, yağ tökülən yeri burda olmalıdır.

(Ananın yadına düşüb. Tələşlə içəriyə qaçır. Bir azdan həyəcandan üzü qıpqırmızı olmuş vəziyyətdə bir əlində yağ qabı gəlir, uzadır.)

DƏRZİ QADIN. *(Lazım olan yerləri yağlayır. Tikiş maşınını işlədir)* Əla!

(Komandirdən başqa, hamının üzündə sevinc hiss var)

DƏRZİ QADIN. Yaşıl sap! Açıq yaşıl! Mağara, mağara!

ANA. *(Qorxaraq)* Hamısı ordadır!

DƏRZİ QADIN. Bunların heç biri yaramır! Mənə açıq yaşıl rəngli mağara lazımdır. *(Ləzzət alır)* Olmasa, olmaz! Mənə gülərlər! İndiyə kimi heç kimi özümə güldürməmişəm, bundan sonra da güldürmərəm!

*(Ana yenə də həyəcanla içəriyə qaçır.
İçi mağara ilə dolu olan bir qutu gətirib, uzadır.)*

DƏRZİ QADIN. *(Axtarıb tapır)* Bax, bu!

(Komandirdən başqa hamı sevinir)

DƏRZİ QADIN. Burda iş qurtardı. İndi mənə parça lazımdır. *(Paltarlardan birini havaya qaldırır)* Eynilə belə parça!

ANA. Yoxdur.

QADIN. Anacan, içəri bax.

ANA. *(Dublyaj yox, öz səsi ilə)* Yoxdur, qızım. Yoxdur. Vallah, yoxdur.

DƏRZİ QADIN. Orda olmadığından əminsən?

(Ana qaçaraq, içəri keçir. Ümitsizcəsinə qayıdır. Heç nə demir.)

DƏRZİ QADIN. Aydınır. Fikirləşmək lazımdır. Elə sənətkarlıq da budur. Yoxdan var edəndir. İmkansızlığı bəhanə edib, qaçmayandır. Bu papaq sənin üçün vacibdir, elə deyil?!

AMERİKALI. *(Səsi titrəyərək)* Bəli. Xahiş edirəm... Otuz beş dəqiqədən sonra, evdən çıxıb vağzala getmək üçün, bir taksiyə minməliyəm. Yoxsa?.. *(Deyə bilmir)*

DƏRZİ QADIN. Minəcəksən!

(Dərzi qadın paltarların yanına gəlir. Paltarın köynəyinin arxa hissəsinə əlindəki ölçüyə görə, sabunla cızıq çəkir. Qayçıını əlinə alır.)

DƏRZİ QADIN. Bismillah! *(Kəsməyə hazırlaşır)*

KOMANDİR. Dayandır onu! Dayandııııııı!

AMERİKALI. Baş üstə, komandır! Dayan!

KOMANDİR. Bu qadın neyləmək istəyir?

AMERİKALI. Neyləmək istəyirsiniz? Xahiş edirəm, izah edə bilərsiniz?

DƏRZİ QADIN. Görünməyən yerlərdən kəsib, papaq düzəldəcəyəm.

KOMANDİR. Kəsilən yerlər nə olacaq?

AMERİKALI. Bəs kəsilən yerlər nə olacaq?

DƏRZİ QADIN. *(Yanıdakı tünd yaşıl parçaları göstərir)* Bunları da oralara əlavə edəcəyəm. Onsuz da görünməyəcək. Buralar şalvarın içində qalacaq.

KOMANDİR. Bəs əyilməli olsan, nə olacaq?

AMERİKALI. Əyilməli olacağam. Onda nə olacaq?

DƏRZİ QADIN. Əyilməyəcəksən. Başqa yolu yoxdur.

KOMANDİR. Əyilməsən, əsgərlik qurtarmaz!

AMERİKALI. Əsgərliyimin bitməsi üçün əyilməli olacağam. Onda bu yamaqlar görünəcək.

KOMANDİR. Sən hərbi materiala zərər yetirməyin nə demək olduğunu bilirsən? Bütün qadınları əsgərə yollamaq lazımdır. Yollamaq lazımdır.

AMERİKALI. Və əsgərliyim heç bitməyəcək. O qayçıını yerinə qoy. Qoy dedim!..

(Dərzi qadın qorxaraq, qayçıını qoyur. Amerikalının sərtliyindən dəhşətə gələrək, cəld evdən qaçır. Amerikalı paltarlarını geyinir. Sapoklarını ayağına keçirir. Musiqiçidən aldığı papağı başına qoyur.)

AMERİKALI. Daha bu gərginliyə dözə bilmirəm. *(Dosta)* Məni vağzala apararsan?

DOST. Elə ona görə burdayam da... Gedək?

AMERİKALI. *(Ana ilə əllə görüşür, arvadını qucaqlayır)* Özünə yaxşı bax...

QADIN. Bəs, birdən səni cəzalandırırsalar? İşindən olsan?

(Amerikalı birdən içəriyə qaçır. Əlində bir kəsici alətlə - çəkilə qayıdır. Qaçaraq evdən çıxır. Arxasınca isə digərləri çıxırlar.)

XI

(Bit Bazarındakı Mağazanın vitrininin qarşısı. Gözətçi yenə bir künədə oturub. Papaq

yaxşıca işıqlandırılıb. Vitrində işıqlar içindədir. Tamaşaçılardan lap arxada Amerikalı çəkiclə görünür. Qaç-qaç vitrinə tərəf gedir. Düz arxasında ona çatmaq üzrə olan Dost. Ondan arxada isə qışqır-bağır la qaçan Ana və Qadın. Komandır ciddi şəkildə qaçır. Gözətçi gurultunu eşidir, Amerikalını görür. Əlindəki çəkici görüb, niyyətini başa düşür. Silahını çıxarır.)

GÖZƏTÇİ. Dayan! Yoxsa, vuraram. Dayan, dayan!

(Amerikalı çəkici aynaya vurmaq üçün qaldırır. Artıq hər şey ağır sürətlə göstərilən film kimidir. Dost Gözətçinin tətii çəkmək üzrə olan əlini böyük bir cəhdlə tutur. Silah tutan əli bir az aşağıya doğru endirir. Silah açılır. Amerikalının əlindəki çəkic yerə düşür. Amerikalı ayağını tutaraq, yerə yığılır. Bütün davranışlar normal vəziyyətə qayıdır.)

DOST. Sən neyləyirsən?

GÖZƏTÇİ. (Əlini ondan qurtarmağa çalışaraq) Heç kimə icazə vermərəm ki, buranı qarət edə.

(Dost silahı Gözətçinin əlindən alır. Komandirdən başqa hamı Amerikalının başına yığılır.)

DOST. (Qalxır. Gözətçiyə) Allah tərəfi, ayağını sıyırb. Birdən ürəyinə dəysəydi? Uşaqlarına kim baxardı?

GÖZƏTÇİ. Bəs, mağazanı soysaydı? Uşaqlarıma kim baxardı?

DOST. Boşboğazlıq eləmə! Get bir az bintdən, tənziqdən gətir...

(Gözətçi qərarlılıq içində gedir.)

XII

(Qazarmanın qarşısı. Növbətçi əsgər qapının qarşısında dayanıb. Sürücünün arxası tamaşaçılardır, yerə çöküb. Amerikalı tamaşaçıların arasından axsaya-axsaya kazarmaya tərəf addımlayır. Elə bil ki, ayaqları getmir. Ayaq səslərini eşidən Sürücü ayağa qalxır, gələne baxır. Sürücünün üzünün bir hissəsi sarğılıdır. Məlum olur ki, yaxşıca kötəklənib. Komandır Amerikalının düz qarşısında peyda olur.)

SÜRÜCÜ. (Amerikalını tanıyıb) Qardaaaş!.. Qardaaaş!..

(Amerikalı Sürücüyə boş nəzərlərlə baxır)

SÜRÜCÜ. Məni tanımadınız? (*Arxasında saxladığı papağı uzadır*) Bu sizindir. Yadınızdan çıxıb, taksidə qalmışdı. Evinizi çox axtardım. Yaxşı ki, burda hərbi xidmətdə olduğunuzu demisiniz.

AMERİKALI. (*Xoşbəxt, sevinclə gülümsəyir. Papağı götürür, başına qoyur*) Sənə necə təşəkkür edə bilərəm? Sənin üçün neyləyə bilərəm? Dörd saatlıq yolu durub gəlmisən.

SÜRÜCÜ. Qardaş, insanlıq ölüb? Çox yubanma, içəri gir. Yoxsa, gecikərsən. Di, salamat qal!

(Amerikalı bir az təəccüblə, amma tamamilə axsayaraq, kazarmadan içəri girir.)

S O N

18 Sentyabr 1995
İstanbul

Tərcümə tarixi:
10 - 15 Aprel 2021
Şəki

Tərcümə edən:
ELVİN NURİ